

Beretning om den økonomiske udvikling på Færøerne i 1996/1997

Indholdsfortegnelse

Sammenfatning og anbefalinger

- 1. Konjunkturudviklingen
- 2. Offentlige finanser
- 3. Erhvervslivet
- 4. Udenlandske direkte investeringer

1. Konjunkturudviklingen

- 1.1 Generel økonomisk udvikling
- 1.2 Udenrigsøkonomi
- 1.3 Udlandsgælden

2. Offentlige finanser

- 2.1 Landsstyrets økonomi
- 2.2 Kommunernes økonomi
- 2.3 Arbejdsløshedskassen
- 2.4 Den offentlige sektors gæld
- 2.5 Statens udgifter på Færøerne

Bilagsboks. Oversigt over finanspolitiske initiativer, 1993-97

3. Erhvervslivet

- 3.1 Fiskeriet
- 3.2 Fiskeforarbejdningsindustrien og salgsleddet
- 3.3 Opdrætserhvervet
- 3.4 Øvrige ikke-finansielle erhverv
- 3.5 Den finansielle sektor
- 3.6 Olie

4. Åbenhed overfor udenlandske direkte investeringer

- 4.1 Omfanget af udenlandske direkte investeringer på Færøerne
- 4.2 Fordele og ulemper af udenlandske direkte investeringer
- 4.3 Færøerne som investeringsland
- 4.4 Investeringsfremme på Færøerne

Redaktionen er afsluttet den 31. oktober 1997

Konjunkturudviklingen

1996 var præget af fremgang på stort set alle fronter. Lønudbetalingerne, der er en indikator for produktionen, steg med 8 pct. Væksten var især markant indenfor fiskeopdrætserhvervet og privat bygge- og anlægsvirksomhed, men lønudbetalingerne steg også indenfor de øvrige fiskerierhverv, handel og hoteldrift samt de private tjenesteerhverv. Nedgangen i den finansielle sektor, der startede i 1992, synes nu ophørt.

Statistikken for første halvår af 1997 tyder på en lidt mindre fremgang end i 1996 og med en mere ujævnt fordelt vækst i de enkelte sektorer. Væksten sker især i bygge- og anlægsvirksomhed, værfts- og værkstedsindustrien og de private tjenesteerhverv, hvor lønudbetalingerne steg mellem 20 og 40 pct. Kun fiskeindustrien oplever tilbagegang i første halvdel af 1997 med et fald i lønudbetalingerne på 11 pct.

De tilgængelige indikatorer for udviklingen i det private forbrug viste en stigende trend i 1996. Importen af køretøjer steg med 46 pct. i 1996 og fortsatte dermed den opgang i bilkøbet, der startede i 1995 - dog med formindsket fart. Importen af forbrugsvarer steg med 9 pct. i 1996. Udviklingen i 1. halvår af 1997 tyder på en fortsat høj privat efterspørgselsvækst. Væksten i importen af biler afdæmpes og følger nu den generelle vækst i importen af forbrugsvarer på knap 10 pct.

Lønudbetalingerne i den offentlige sektor, der kan bruges som indikator for det offentlige forbrug, steg med 6 pct. i 1996 og med 7 pct. i 1. halvår af 1997. Da der begge år er sket en regulering af lønningerne med 2 pct., er der tale om en markant real stigning i det offentlige forbrug efter et par år med svag vækst.

Efter lav aktivitet i den private bygge- og anlægsvirksomhed, målt ved lønudbetalingerne i 1994 og 1995, steg aktiviteten markant i 1996. Til gengæld synes der at være sket en opbremsning i de øvrige investeringer, målt ved importen af maskiner og udstyr, efter to års kraftig stigning. Tallene for 1. halvår af 1997 tyder atter på vækst - især i boliginvesteringerne.

Beskæftigelsen, målt ved udviklingen i antal ansættelsesforhold, steg i samme omfang som produktionen samtidig med, at ledigheden faldt. Intet tyder endnu på udbredte flaskehalsproblemer, hvilket nok må tilskrives den store mobilitet - både geografisk og mellem fag - hos færingerne. Den stigende efterspørgsel efter arbejdskraft bliver desuden i mindre omfang dækket af nettotilflytning fra udlandet.

Handelsbalancen viste atter overskud i 1996. Det var på ca. 300 mio. kr., hvilket er omtrent uændret i forhold til året før. Overskuddet var i 1996 et resultat af en samtidig kraftig stigning i eksport- og importindtægterne. I 1997 tyder statistikken på en opbremsning i eksporten og en reduceret importvækst. Handelsoverskuddet ventes dermed reduceret til ca. 100 mio. kr.

Forsøgsfiskeri, foretaget af Havforskningsinstituttet, tyder foreløbig på, at der ikke vil kunne forventes en fortsat stigning i fiskeriet. Der er således tegn på en vis udfladning i den økonomiske vækst i 1998.

Boks 1.1 Statistikgrundlag.

Hagstovan, det færøske statistikkontor, udarbejder endnu ikke nationalregnskabsopgørelser for den færøske økonomi.

Belysning af udviklingen i økonomien må derfor ske med udgangspunkt i en række partielle indikatorer. Den vigtigste er lønudbetalingsstatistikken, som med sine oplysninger om den meget væsentlige del af produktionen, der modsvares af løn, vurderes at give et godt indtryk af såvel aktiviteten i de enkelte erhverv som den generelle produktionsudvikling.

Lønudbetalingsstatistikken har imidlertid også sine begrænsninger. Den er først og fremmest en indikator for produktionen, opgjort i årets priser. Det er vanskeligere at udlede noget om produktionen i faste priser. Det forudsætter oplysninger om udviklingen i arbejdsomkostningerne i de enkelte sektorer i økonomien, som kun delvist er tilgængelige.

Mulighederne for at skønne over beskæftigelsesudviklingen er nu forbedret, idet der er udgivet en statistik over ansættelsesforhold. I denne statistik indgår en person dog flere gange, hvis vedkommende har flere job, og der skelnes ikke mellem heltids- og deltidsjob. En ændring i antallet af ansættelsesforhold vil således ikke altid afspejle en øget beskæftigelse, men kan skyldes strukturelle ændringer i hyppigheden i at have bijob og i arbejdsomfang.

Derudover bidrager inddragelse af andre statistikker så som arbejdsløshed, til- og fraflytninger, im- og eksport og forskellige sektorspecifikke opgørelser til et bedre samlet billede af økonomien.

1.1 Generel økonomisk udvikling

Erhvervsstrukturen på Færøerne er meget ensidig med fiskerisektoren som den helt dominerende. Omkring en fjerdedel af de samlede løn-udbetalinger kan direkte henføres til denne sektor, og den helt overvejende del af eksportindtægterne kommer fra salg af fiskeprodukter. En konsekvens heraf er, at den øvrige del af økonomien er stærkt afhængig af udviklingen i fangstmængder og fiskepriser.

Lønudbetalingerne

I 1996 fortsatte som nævnt den opgang i den færøske økonomi, der startede i 1994, se figur 1.1.

Figur 1.1 Lønudbetalinger, sæsonkorrigeret, 1988-97.

Intet billede i denne version.

Lønudbetalingerne steg således med 8 pct., se tabel 1.1.

Den største opgang skete indenfor fiskeopdræt og den private bygge- og anlægsvirksomhed, hvor lønudbetalingerne steg med henholdsvis 23 og 18 pct. Men der var også betydelig fremgang i de øvrige fiskeerhverv og værfts- og værkstedsindustrien samt handel og hoteldrift. Kun i den finansielle sektor faldt lønudbetalingerne. I forhold til de tidligere år var nedgangen dog aftagende, så beskæftigelsen i denne sektor er ved at stabilisere sig.

I alt steg lønudbetalingerne i den private sektor med knap 10 pct. Da overenskomsterne også i 1996 blev videreført uændrede, må det vurderes, at der har været en markant vækst i produktionen i den private sektor i 1996.

Indenfor den offentlige sektor steg lønsummen med 6 pct., hvilket er en kraftig stigning i forhold til de foregående år. En medvirkende årsag til væksten var, at overenskomstaftalerne fra foråret 1995 indeholdt en generel lønstigning på 2 pct. ved indgangen til 1996. Det må dog vurderes, at der også i den offentlige sektor var tale om en betydelig vækst - om end ikke så stærk som i den private sektor.

Fremgangen fra 1996 er fortsat ind i 1997, hvor lønudbetalingerne i årets første seks måneder er steget med 7 pct. sammenlignet med samme periode sidste år.

Indenfor den private del af bygge- og anlægsvirksomhed er lønudbetalingerne steget med hele 41 pct. Derudover er væksten især sket indenfor andre private tjenesteerhverv, der bl.a. omfatter advokater, revisorer, tandlæger mm., hvor lønudbetalingerne er steget med 21 pct.

Tabel 1.1 Lønudbetalinger fordelt på hovederhverv, 1993 - juni 97.

						Ændring jan.-juni	
	1994	1995	1996	1996	1997	96/97	97/96 ^{a)}
	---mill. kr. ---						pct.
A. Fiskeerhverv.							

Fiskeri	498	536	607	283	303	13	7
Fiskeindustri	230	231	255	123	109	10	-11
Fiskeopdræt	58	56	69	31	34	23	10
A. I alt	785	823	931	437	446	13	2
B. Øvrige private erhverv							
Værfter, værksteder og anden industri	145	168	188	85	94	12	11
Bygge- og anlægsvirksomhed							
heraf offentlig	102	99	112	48	63	13	31
privat	33	34	35	16	18	3	13
Handel og hoteldrift	69	65	77	32	45	18	41
Søtransport	322	336	365	171	179	9	5
El-, post- og televirksomhed	121	129	136	64	63	5	-2
Finansiell virksomhed	134	134	142	69	74	6	7
Andre private tjenesteerhverv m.v.	204	193	189	94	97	-2	3
	196	214	235	107	130	10	21
B. I alt	1224	1273	1367	638	700	7	10
C. Offentlige tjenester	1.115	1.125	1.193	588	628	6	7
Alle erhverv	3.125	3.221	3.491	1.663	1.774	8	7

a) Ændring fra 1. halvår 1996 til 1. halvår 1997.

Kilde: Hagstova Føroya.

Den positive udvikling i værfts- og værkstedsindustrien i 1996 er fortsat ind i 1997 med næsten uændret fart. Også indenfor fiskeriet fortsætter væksten, idet der dog er tale om en betydelig afdæmpning i forhold til 1996. Fiskeindustrien, der ligeledes havde en pæn vækst i 1996, har i de første seks måneder af 1997 oplevet et fald i lønudbetalingerne på 11 pct.

I alt er lønudbetalingerne i den private sektor steget med 6 pct. i de første seks måneder af 1997, hvilket er lidt lavere end samme periodeåret før. Heri indgår, at overenskomsterne fra foråret udløste en lønstigning på 1 pct. fra 1. maj 1997, se boks 1.2.

Boks 1.2 Overenskomsterne, 1997-99.

I foråret 1997 blev der indgået overenskomster på såvel det offentlige som det private arbejdsmarked.

Indenfor det offentlige blev det aftalt, at lønningerne vil blive reguleret med 0,75 pct. pr. 1. januar 1998, med 1,25 pct. pr. 1. juli 1998 og med 2,25 pct. pr. 1. januar 1999. Alt i alt vil overenskomsten indebære en samlet lønstigning på 4,25 pct. frem til foråret 1999, hvoraf 1,4 pct. vil falde i 1998. Pr. 1. januar 1999 vil timelønnen således komme op på samme niveau som i 1992, dvs. før lønreduktionen på 8,5 pct. pr. 1. februar 1993.

Overenskomsterne for arbejdere og håndværkere, som enten regulerer eller er retningsgivende for lønudviklingen i fiskeindustrien og en stor del af de private ikke-fiskebaserede erhverv, er fra begyndelsen af 1990'erne og frem til og med 1996 blevet videreført uden ændringer i lønsatserne. Ifølge overenskomstaftalen for 1997 med de ufaglærtes organisationer og organisationen for handel og kontor vil lønningerne stige 3 gange med 1 pct. pr. 1. maj 1997, 1. maj 1998 og 1. maj 1999. Lønstigningen i 1998 vil blive udbetalt direkte, mens de resterende lønstigninger vil blive indbetalt til pensionsfonde.

Indenfor den offentlige sektor er lønudbetalingerne steget med 7 pct. i de første seks måneder af 1997, hvoraf de 2 pct. kan henføres til en overenskomstmæssig lønstigning ved indgangen til 1997. Det tyder således på, at den øgede aktivitet i 1996 er fortsat i 1997. Væksten kan dels henføres til den generelle administration og dels til sundheds- og socialområdet.

Ansættelsesforhold

Beskæftigelsen målt ved antallet af ansættelsesforhold steg i 1996 med 8 pct., hvilket

svarer til 1.700 flere ansættelsesforhold, se figur 1.2. Den kraftigste stigning skete indenfor fiskerierhvervene, hvor der var en stigning på 14 pct. I de øvrige erhverv steg antallet af ansættelsesforhold med 6 - 7 pct.

Opgangen er fortsat i 1. halvår af 1997, idet antallet af ansættelsesforhold er steget med 7 pct. i forhold til samme periode sidste år. Det svarer til 1.500 flere ansættelsesforhold.

Figur 1.2 Ansættelsesforhold, sæsonkorrigeret, 1990-97.

Intet billede i denne version.

I begyndelsen af 1997 var der i alt 24.000 ansættelsesforhold, hvor omkring 25 pct. var indenfor fiskerierhvervene, 40 pct. var indenfor de øvrige private erhverv, og 35 pct. var indenfor offentlige tjenester, se figur 1.2. Fra 1990 frem til 1995 faldt antallet af ansættelsesforhold med omkring 10.000, svarende til en tredjedel, mens antallet siden er steget med omkring 5.000.

Arbejdsløsheden

Efter en nogenlunde uændret arbejdsløshed gennem 1995 faldt arbejdsløsheden påny kraftigt igennem 1996. Ledigheden har siden ligget stabilt på ca. 2.000 personer (10 pct.), se figur 1.3.

Figur 1.3 Registreret arbejdsløshed, sæsonkorrigeret, 1993-97.

Intet billede i denne version.

Trods det store fald i antallet af arbejdsløse, synes der ikke at være udbredt mangel på arbejdskraft på nær enkelte stillinger som for eksempel skibsførere. Det må formentlig tilskrives den store mobilitet - både med hensyn til geografi og fag - der præger den færøske arbejdsstyrke. De forbedrede konjunkturer har dels ændret flyttemønstret mellem Færøerne og udlandet (herunder Danmark), se nedenfor, og dels påvirket de indenlandske flytninger. Dette har især igennem 1996 og 1997 været med til at mindske den geografiske skævhed i arbejdsløsheden.

Arbejdskraftsreserven, der findes på Færøerne, består næsten udelukkende af ufaglærte. Hvis opsvinget fortsætter indenfor byggeri og privat service, må der forventes en øget efterspørgsel efter faglært arbejdskraft.

Til- og fraflytningen

I 1996 var der for første gang i 8 år en beskeden nettotilflytning til Færøerne på 143 personer. Til sammenligning kan nævnes, at da fraflytningen var på sit højeste i 1993 og 1994, var den på omkring 2.000 personer årligt.

I 1996 er det således andet år i træk, at antallet af fraflyttere er faldet, og udviklingen i første halvår af 1997 antyder, at fraflytningen ligeledes vil falde i 1997.

Tabel 1.3 Flytninger til og fra Færøerne, 1972 - juni 97.

	<i>Tilflytning</i>	<i>Fraflytning</i>	<i>Nettoflytning</i>
1972-83, gns. pr. år	1.162	1.128	35
1984-88, gns. pr. år	1.730	1.552	178
1989-92, gns. pr. år	1.219	1.937	-718
1993	1.010	2.831	-1.821
1994	1.361	3.284	-1.923
1995	1.710	2.294	-584
1996	1.925	1.782	143
Januar - juni 1996	785	677	108
Januar - juni 1997	828	649	179

Kilde: Hagstova Føroya.

Antallet af tilflyttere er næsten blevet fordoblet siden 1993, hvor den økonomiske krise var på sit højeste. I 1996 flyttede 1.925 personer til Færøerne, og tallene tyder på en stigning også i 1997.

Det ændrede flyttemønster betyder sammen med et fødselsoverskud, der dog er faldende, at den færøske befolkning atter er i vækst.

1.2 Udenrigsøkonomi

Handelsbalancen

Handelsbalancen viste et overskud på omkring 300 mio. kr. i 1996, hvilket er omtrent uændret i forhold til året før, se figur 1.4. Handelsbalancen er således positiv for syvende år i træk. I begyndelsen af 1990'erne var overskuddet et udtryk for den økonomiske krise, men i de sidste par år er overskuddet fremkommet på baggrund af den store stigning i fiskeriet.

Figur 1.4 Handelsbalancen, 1988-96.

Intet billede i denne version.

Indtægterne fra fiskeriet og fiskeindustrien udgør mellem 95 og 99 pct. af de samlede *eksportindtægter* afhængig af de svingende indtægter i forbindelse med salget af skibe. I 1996 steg eksportindtægterne fra fiskerierhvervene med 15 pct., efter en årrække med faldende indtægter.

For de største hovedkategorier var der tale om en stigning med undtagelse af eksporten af fiskefileter, der faldt med 86 mio. kr., se tabel 1.4. Eksporten af hel fisk steg således med 181 mio. kr., mens eksporten af saltet fisk steg med 33 mio. kr., og eksporten af laks og ørred steg med 117 mio. kr. I alt steg eksporten med 378 mio. kr., hvoraf stigningen i salget af skibe udgjorde 65 mio. kr.

I første halvår af 1997 synes eksportstigningen at være bremsset op, idet eksporten ligger lidt lavere end i den tilsvarende periode i 1996. Eksporten af rejer er faldet, mens eksporten af laks og ørred er steget.

Tabel 1.4 Handelsbalancen, 1994-97.

				<i>januar-juni</i>	
	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>
	--- mio. kr. ---				
Eksport					
Hel fisk (ekskl. laks og ørred)	206	400	581	266	265
Fiskefilet	709	692	606	351	322
Saltet fisk	228	253	286	146	141
Rejer	269	226	227	124	82
Laks og ørred	363	173	290	127	167
Andre fiskeprodukter	232	229	293	145	124
Frimærker	27	30	32	16 ¹⁾	16 ^{a)}
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	23	19	19	6	4
Skibe o.l.	50	35	100	12	34

Eksport i alt	2.103	2.057	2.434	1.192	1.157
Eksport i alt (ekskl. skibe o.l.)	2.053	2.022	2.334	1.179	1.122
Import					
Fisk og salt	103	119	95	60	49
Brændsel	182	202	250	120	122
Leverancer til byggesektor	82	105	135	70	81
Øvrige rå- og hjælpestoffer	462	467	581	279	280
Maskiner og udstyr	123	147	149	77	93
Køretøjer	17	91	133	62	68
Forbrugsvarer	517	582	633	300	329
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	30	43	44	22	22
Skibe o.l.	37	10	98	33	22
Import i alt	1.553	1.766	2.118	1.022	1.067
Import i alt (ekskl. skibe o.l.)	1.516	1.756	2.020	989	1.045
Saldo på handelsbalancen	550	291	316	170	90
Saldo på handelsbalancen (ekskl. skibe o.l.)	537	266	314	190	77

a) Skøn.

Kilde: Hagstova Føroya.

Fiskepriserne var generelt faldende i 1996, hvilket også var tilfældet for laks, torske- og sejfileter, se figur 1.5. Tallene for første halvdel af 1997 tyder på en langt mere positiv

udvikling. Priserne for frosset fiskefilet og frosset sejfilet er steget, ligesom prisen på iset laks er rettet op i 1997.

Figur 1.5 Gennemsnitlige eksportpriser på vigtige fiskeprodukter, 1988-97.

Intet billede i denne version.

Et sammenfattende udtryk for prisudviklingen for de færøske eksportvarer fås ved at sammenligne udviklingen i prisen pr. kg. (enheds-værdien) i de enkelte varekategorier (ekskl. skibe) til et samlet *eksportprisindeks*. Hvor der i 1995 var omtrent uændrede priser, faldt indekset med godt 1 pct. i 1996.

Langt størsteparten af eksporten sælges til EU-landene, hvor Danmark og England er de største handelspartnere. I 1996 drejede det sig om 84 pct., hvor 30 pct. af den samlede eksport gik til Danmark, og 25 pct. gik til England. Resten af EU-eksporten gik hovedsagelig til Tyskland, Frankrig, Spanien og Italien.

Norge, der er den vigtigste handelspartner uden for EU, aftog 7 pct. af Færøernes samlede eksport i 1996.

Den øgede aktivitet i den færøske økonomi afspejles i den stigende *import*. I 1996 steg importen således - for tredje år i træk - til 2,1 mia. kr. Importen steg med knap 20 pct., hvoraf omkring en fjerdedel kan henføres til øget import af skibe. Resten af stigningen fordeler sig på såvel import til erhvervene som import af forbrugsvarer.

Importen af køretøjer steg med 46 pct. i 1996 og fortsatte dermed den opgang, der startede i 1994, se figur 1.6. Denne udvikling skal ses i sammenhæng med det meget lave niveau for indregistreringer af nye biler i begyndelsen af 1990'erne og den deraf følgende stigning i bilparkens alder. Samtidig skønnes den store nedsættelse af registreringsafgiften at have haft en betydelig effekt på bilimporten.

Figur 1.6 Antal indregistrerede motorkøretøjer, 1988-96.

Intet billede i denne version.

I 1. halvår af 1997 lå importen 4 pct. over niveauet i samme periode sidste år. Det er især importen af forbrugsvarer, der er fortsat med at stige.

Der foreligger ikke særskilte beregninger af et *importprisindeks*, men på baggrund af priserne for den danske udenrigshandel kan det skønsmæssigt anslås, at de færøske importpriser under ét er steget med omkring 1 pct. i 1996.

Da eksportprisindekset skønnes at være faldet med godt 1 pct. i 1996, indebærer det, at det færøske *bytteforhold* (dvs. forholdet mellem eksport- og importprisindeks) er forringet med omkring 2 pct.

Betalingsbalancen

Saldoen på betalingsbalancen er i 1996 opgjort til 1,1 mia. kr., se tabel 1.6.

Betalingsbalancen udviser således et stort overskud ligesom i de foregående år. Den forbedring af saldoen, der er sket i 1996, er ikke et udtryk for en reel forbedring, men skyldes udelukkende opgørelsesmæssige ændringer i opgørelsen af Færøernes udlandsgæld.

Tabel 1.6 Betalingsbalancen, 1993-96.

	1993	1994	1995	1996 ^{b)}
	--- mio. kr. ---			
Saldo på handelsbalancen	735	550	291	316
Overførsel fra den danske stat, netto	1.014	1.086	1.083	1.097
Andel af Nationalbankens overskud, netto	44	0	28	25
Forsikringsydelse, netto	-66	-67	-62	-48
Renter, netto ^{a)}	-715	-450	-320	-300
Ikke-registrerede betalinger, netto	-295	26	-202	30
Saldo på betalingsbalancens løbende poster	717	1.145	818	1.120

a. Skøn baseret på renteoplysninger for ca. 70 pct. af gæld og tilgodehavender.

b. Foreløbigt tal for ikke-registrerede betalinger samt saldoen på betalingsbalancens løbende poster.

Kilde: Hagstova Føroya.

Den færøske betalingsbalance består af registrerede og ikke-registrerede betalinger. De registrerede poster består hovedsageligt af handelsbalancen, de statslige overførsler samt renteudgifter. Saldoen for de registrerede betalinger har i perioden 1993 til 1996 ligget på 1 mia. kr. Den faldende saldo på handelsbalancen har således været modsvaret af en svag stigning i overførslerne fra den danske stat samt faldende renteudgifter. I 1996 var de enkelte poster på samme niveau som i 1995.

Overførslerne fra den danske stat var i 1996 på samme niveau som i 1995 og udgjorde 1,1 mia. kr. De består især af bloktilskud, der udgjorde 0,8 mia. kr. i 1996, men omfatter desuden drifts- og anlægsudgifter for statsinstitutionerne på Færøerne samt krigspensioner, se afsnit 2.5.

De ikke-registrerede betalinger skal ses på baggrund af den særlige opgørelsesmetode, som benyttes på Færøerne ved opstillingen af betalingsbalancen og beregningen af betalingsbalancens saldo. Saldoen beregnes som ændringen i udlandsgælden fra primo året til ultimo året, korrigeret for forskydninger i gælden som følge af statusreguleringer.

De ikke-registrerede betalinger omfatter bl.a. tjenesteeksport og -import, udbytter samt lønoverførsler. Desuden omfatter de også visse rentebetalinger, da disse kun delvist bliver registreret. Posten beregnes residualt som forskellen mellem på den ene side summen af de registrerede betalinger og på den anden side betalingsbalancens saldo, opgjort ud fra ændringen i udlandsgælden. Beregningen af residualposten er således behæftet med en betydelig usikkerhed. Udsvingene i denne størrelse fra år til år tyder også på en betydelig usikkerhed i saldoen på betalingsbalancens løbende poster.

1.3 Udlandsgælden

Udlandsgælden faldt i løbet af 1996 med 1,3 mia. kr., hvoraf 0,2 mia. kr. kan henføres til opgørelsesmæssige ændringer. Ultimo 1996 udgjorde udlandsgælden (netto) 3,1 mia. kr., se figur 1.7.

Udlandsgælden (netto) toppede i 1990 med 8,5 mia. kr., og er siden formindsket med 5,4 mia. kr. Heraf kan 2 mia. kr. tilskrives et fald i bruttogælden, mens resten, dvs. 3,4 mia. kr., skyldes en stigning i de færøske tilgodehavender i udlandet.

Figur 1.7 Udlandsgælden, 1988-96.

Intet billede i denne version.

Den offentlige udlandsgæld har været stort set uændret i de seneste år og udgjorde i 1996 6,5 mia. kr. Heraf udgjorde gælden til den danske stat 5,2 mia. kr. Samtidig har den private sektor øget sine tilgodehavender i udlandet med 3,4 mia. kr., se tabel 1.7.

Tabel 1.7. Udlandsgælden, netto ult. året, 1993-96.

	1993	1994	1995	1996
	--- mia. kr. ---			
Landskassen (inkl. Landsbanken)	5,4	5,4	5,5	5,5

Landsstyreinstitutioner og Færøernes Realkreditinstitut	0,2	0,2	0,1	0,1
Kommuner og kommunale selskaber	1,3	1,1	1,0	0,9
Offentlige institutioner i alt	6,9	6,6	6,4	6,5
Pengeinstitutter	-2,4	-2,1	-2,5	-2,9
Livsforsikring og pensionskasser	-0,6	-0,8	-0,8	-1,1
Udlånsfonde	0,7	0,5	0,4	0,2
Private i øvrigt	2,2	1,1	0,8	0,4
Private i alt	-0,1	-1,3	-2,1	-3,4
Udlandsgæld i alt	6,7	5,4	4,4	3,1

Kilde: Hagstova Føroya.

Gælden til den danske stat er vokset fra nogle få mio. kr. ved udgangen af 1990 til 5,2 mia. kr. ved udgangen af 1996. Dette afspejler dels landsstyrets låntagning til indskud i bankerne, og dels statens refinansiering af landsstyrets forfaldne udlandslån og delvise finansiering af landskassens underskud i 1992 og 1993. Ifølge gældende aftaler mellem landsstyret og den danske regering vil gælden til den danske stat vokse til 5,6 mia. kr. ved udgangen af 1997.

Offentlige finanser

I årene 1992-95 indgik det færøske landsstyre og den danske regering en række aftaler med det formål hurtigt at stabilisere den økonomiske udvikling på Færøerne. I november 1994 blev det således aftalt, at landsstyret skulle arbejde hen mod at opnå ligevægt på landskassens budget i 1998.

For at nå målet gennemførte landsstyret i årene 1993-94 en række finanspolitiske stramninger og reformer i den færøske økonomi. Men siden er forbedringerne af de offentlige finanser især sket via de forbedrede konjunkturer og på trods af, at der er givet ganske betydelige skattelettelser.

Landsstyrets økonomiske udgangspunkt er derved ikke så gunstigt, som man kunne have ønsket sig i den nuværende højkonjunktur, men det er dog ifølge de seneste skøn fra landstyret lykket at nå målet om balance i 1996 - to år før aftalt.

Der er imidlertid ikke aktuelle planer om at opnå et egentlig overskud på budgettet for de kommende år, således at en nedbringelse af den meget store gæld og de betydelige renteudgifter kan begyndes. Således skønnes det ordinære overskud på landsstyrets budget for 1997 at blive på ca. 7 mill. kr., mens forslaget til finanslov for 1998 stort set opererer med en uændret økonomisk politik og et mål om et fortsat beskedent overskud på 18 mio. kr. i 1998. Sådanne overskud er helt utilstrækkelige til at sikre en afvikling af gælden indenfor en overskuelig årrække.

For kommunernes vedkommende gælder det, at de fleste fortsat er meget tyngede af den gæld, de oparbejdede i sidste halvdel af 1980'erne og i begyndelsen af 1990'erne. Den høje gæld og en stram central styring fra landsstyrets side efterlader kommunerne med et ringe økonomiske råderum.

Gældsaftalen fra 1995 gav kommunerne en likviditeteslettelse på ca. 100 mio. kr. i 1996. Også her gælder det, at luften i budgettet i et vist omfang er blevet omsat i lavere skatter. Den gennemsnitlige kommuneskatteprocent er således blevet reduceret med 1 point fra 1995-96. Samtidig er drifts- og anlægsaktiviteten forøget. En stigning, der ser ud til at fortsætte i 1997.

Kommunernes skatteindtægter er dog samtidig vokset, så kommunernes samlede drifts- og anlægsoverskud i 1996 blev på godt 110 mio. kr., stigende til 136 mio. kr. i 1997.

Også i forbindelse med arbejdsløsheds-kassen, ALS, der er forudsat at skulle være selvfinansierende over konjunkturerne, spores der politisk modvilje mod at opbygge en formue til imødegåelse af evt. stigende udgifter i de kommende år. Således er indbetalingsprocenten blevet nedsat i flere omgange til 2,25 pct. fra 1. januar 1998 til trods for, at de potentielle forpligtelser er blevet forøget i form af længere udbetalingsperioder og højere satser.

Overordnet tegner der sig et billede af et udtalt behov for fortsat konsolidering af de offentlige finanser. Reformen er nødvendige for at forbedre den strukturelle budgetbalance og dermed reducere sårbarheden overfor en evt. fremtidig økonomisk afmatning. For eksempel som følge af reduceret fiskeri eller en rentestigning.

2.1 Landsstyrets økonomi

Landsstyrets drifts- og anlægssaldo er blevet løbende forbedret siden 1992, sådan at der for 1996 har været noget nær balance, mens der for 1997 og 1998 ventes et lille overskud, se figur 2.1.

Forbedringen i begyndelsen af perioden må navnlig tilskrives en ganske kraftig stramning af finanspolitikken i 1993 og 1994 for at bremse gældsætningen. Skatter og afgifter blev sat i vejret, og udgifterne reduceredes gennem en overenskomstmæssig lønudsættelse, reduktion af landsstyrets anlægsaktiviteter mv.

I perioden 1995-97 er budgetforbedringen derimod primært resultat af fremgangen i den private sektor. Ikke mindst det kraftigt forbedrede torskefiskeri har ledt til en betragtelig forbedring af landsstyrets budget.

Figur 2.1 Landskassens drifts-, anlægs og udlånsaldo, 1992- 98.

Intet billede i denne version.

De seneste regnskabsopgørelser peger som nævnt på, at landsstyrets budget for 1996 var stort set i balance med samlede indtægter på 2.757 mio. kr. og udgifter på ca. 2.760 mio. kr., se tabel 2.1.

Indtægterne er forøget med 32 mio. kr. i 1996. Den stigende økonomiske aktivitet i den private sektor har således ført til større indtægter fra især moms, afgifter og told. Provenuet fra personskatterne er derimod på trods af det forbedrede skattegrundlag faldet betragteligt fra 903 mio. kr. i 1995 til 831 mio. kr. i 1996, som følge af de gennemførte skattelettelser, se bilagsboks til sidst i kapitlet.

Samtidig er udgifterne til drift og anlæg faldet en smule fra 2.773 mio. kr. i 1995 til de nævnte 2.760 mio. kr. i 1996. De væsentligste besparelser findes på posterne af effektive garantier og udgifter til fiskerierhvervet. Til gengæld er udgifterne til uddannelse og forskning, social- og sundhedsvæsenet samt anlægsudgifterne øget fra 1995 til 1996.

Finansloven for 1997 var i balance ved vedtagelsen. I følge de seneste skøn for 1997 forventes der nu et overskud på godt 80 mio. kr. Af dette stammer 75 mio. kr. dog fra en ekstraordinær udlodning fra Føroya Banki.

Det lille overskud på landsstyrets budget for 1997 ventes opnået på trods af en skattelettelse på 55 mio. kr., indeholdt i skattereformen fra den 1. januar 1997. Fremgangen i den private sektor ventes således mere end at opveje det provenutab, skattelettelsen isoleret set har medført.

Tabel 2.1 Landsstyrets økonomi, 1994-98.

	1994	1995 1996		1997 ^{a)}		1998 ^{a)}
	regnskab	foreløbige regn-	skaber	finanslov	skøn oktober	finanslov forslag
Indtægter						
Indkomstskatter	790	903	831	903	903	945
Skat på finansielle afgifter	199	37	20	-	-	-

Afgifter og told	764	889	948	956	956	961
Tilskud fra staten	817	852	866	886	898	908
Andele af Nationalbankens overskud	0	27	25	25	25	25
Renteindtægter						
Andre indtægter	29	49	31	48	48	44
	16	4	36	27	37	51
Indtægter i alt	2.599	2.725	2.757	2.845	2.867	2.934
Driftsudgifter						
Lagtinget	17	17	18	22	22	22
Lagmandsanliggender	46	48	53	44	43	37
Finansanliggender	68	74	71	200	201	178
Trafik og kultur	165	184	179	176	190	186
Fiskerierhverv	244	259	244	240	243	241
Erhvervsliv i øvrigt	68	71	70	57	57	66
Uddannelse og forskning	370	387	398	406	406	418
Social og sundhedsvæsen	1.141	1.172	1.190	1.177	1.179	1.217
Renteudgifter	441	473	462	445	445	438
Effektive garantier	66	21	4	-4	-4	0
Driftsudgifter i alt	2.627	2.704	2.688	2.764	2.783	2.804
Anlægsudgifter i alt		68	72	75	77	112
Drifts- og anlægsudgifter	127	2.773	2.760	2.839	2.862	2.916
Udlån	0	0	0	0	-75	0
Drifts-, anlægs- og udlånsudgifter	127	2.773	2.760	2.839	2.785	2.916
Saldo						
Drifts- og anlægssaldo	-154	-48	-3	6	7	18
Drifts-, anlægs- og udlånsaldo	-154	-48	-3	6	82	18

Anm: Ændringer i regnskabsprincipper mv. indebærer, at tal fra forskellige år ikke er fuldt sammenlignelige. Afrunding betyder, at tal ikke summer overalt.

a) Ved skattereformen i 1997 blev en række fradrag fjernet, mens andre blev omlagt til tilskud. Sammenlignes de enkelte poster for 1997 og 1998 med tidligere år skal udgiftsposten Finansanliggende reduceres med 120 mio. kr. i 1997 og 117,5 mio. kr. i 1998. Fiskerierhvervet med 3 mio. kr. i 1997 og 4 mio. kr. i 1998, mens social- og sundhedsvæsen i 1998 skal reduceres med 3,5 mio. kr. Modsvarende skal indkomstskatterne reduceres med hhv. 123 og 125 mio. kr. i 1997 og 1998.

Kilde: Landsstyrets finansadministration, Rigsombudets Beretning 1997 og egne beregninger.

Reformen er et yderligere skridt på vejen mod en gradvis indførelse af et bruttoskattesystem, se boks 2.1. Et bruttoskattesystem vil forenkle skattelovgivningen for såvel skatteydere som skatteadministrationen. Indtil nu er omkring halvdelen af de eksisterende fradrag enten blevet afskaffet eller omlagt til tilskud. På længere sigt er det hensigten helt at overgå til en ren bruttobeskatning med landsskattesatser på mellem 30 og 35 pct.

Boks 2.1 Skattereform, 1997.

Arbejdet hen imod et bruttoskattesystem blev påbegyndt i 1993. Følgende elementer indgår i skattereformen for 1997:

Bruttoficering

- Kørselsfradrag og fradrag for dobbelt husholdning erstattes af et tilskud på 50 pct. af udgifterne.
- Børne- og hustrubidrag samt fradrag for telefon ændres til en tilskudsordning.
- Fradrag for bolig- og bilvedligeholdelse og indbetaling til ATP og A-kasser samt fradrag for arbejdsmarkedsbidrag betalt i udlandet afskaffes.
- Fradrag for renteudgifter erstattes af en tilskudsordning. Indtil år 2000 ydes støtten med 48 pct. af renteudgiften, hvorefter den over 3 år nedsættes til 40 pct.
- Øvrige fradrag afskaffes/omlægges i løbet af i 1997/98.

Ændring af skat til landskassen og kommunerne

- Det kommunale bundfradrag hæves fra 12.000 kr. til 17.000 kr.
- Bundfradraget i landsskatten sænkes fra 22.500 kr. til 17.000 kr.
- Skatteløftet nedsættes fra 52 pct. til 50 pct.
- Antallet af skalatrin reduceres fra fem til fire.
- Den højeste landsskattesats reduceres fra 44 pct. til 37 pct.

I 1998 er der budgetteret med et overskud på 18 mio. kr. Finanslovsforslaget er næsten udelukkende en fremskrivning af sidste års budget. Således er rammerne for de enkelte ressortområder ifølge landsstyret hævet med 1 pct., hvilket svarer til den aftalte lønstigning på det offentlige arbejdsmarked. På det sociale område indeholder

finanslovforslaget besparelser på 21 mio. kr. Denne besparelse ventes bl.a. at blive opnået ved indførelse af en indtægtsregulering af de sociale pensioner. På anlægsområdet er der til gengæld afsat en lidt større ramme end i de tidligere år.

Sammenlignes forslaget til finanslov for 1998 med finansloven for 1997 forøges drifts-, anlægs og udlånsudgifterne med i alt 77 mio. kr. Heraf vedrører de 37 mio. kr. øgede anlægsudgifter og de 40 mio. kr. øgede driftsudgifter. De største udgiftsstigninger er på det sociale område og på uddannelsesområdet. Indtægterne skønnes at vokse med 89 mio. kr.

Omlægningen af en række skattemæssige fradrag til direkte tilskud betyder dog, at man skal være varsom med at konkludere, om stigningerne skyldes reelle udgiftshenholdsvis indtægtsforøgelser eller alene dækker over bruttobevægelser, der vedrører såvel udgifts- som indtægtssiden.

2.2 Kommunernes økonomi

Der er 49 kommuner på Færøerne, og såvel deres størrelse som deres økonomiske situation er meget varierende. Således har 19 kommuner under 200 indbyggere, mens en kommune, Tórshavn, har mere end 15.000 indbyggere.

De vigtigste kommunale opgaver er fastlagt af lovgivningen for eksempel forsorgsvæsen og skolevæsen. Ud over disse varetager kommunerne - mere eller mindre efter egne beslutninger - en række servicemæssige opgaver overfor kommunens borgere som for eksempel veje, vandforsyning, havne, bibliotek, idrætspladser og idrætshaller.

Folkeskolen er en af kommunernes væsentligste opgaver, idet kommunerne har ansvaret for, at kommunens borgere kan få den fornødne undervisning. Nogle mindre kommuner er gået sammen for at løse den opgave således, at de driver en folkeskole i fællesskab. En række større kommuner har etableret folkebiblioteker og fritidsundervisning, som landskassen yder tilskud til.

Kommunerne dækker en mindre del af udgifterne til sociale pensioner samt visse forsorgsydelser. De tre største kommuner, Tórshavn, Klaksvik og Tvøroyi, administrerer selv reglerne om transbestemte ydelser, mens landsstyrets socialforvaltning administrerer området for de øvrige kommuner. De fleste kommuner afholder således udgifterne på dette område uden at have indflydelse på udgifternes størrelse og anvendelsen af de afsatte midler.

Det er velkendt, at større uoverensstemmelser mellem opgave- og byrdefordeling kan give anledning til kassetænkning og en u hensigtsmæssig anvendelse af de offentlige ressourcer. Det er derfor vigtigt løbende at være opmærksom på problemer, som en sådan skæv fordeling måtte afstedkomme.

De fleste kommuner har anvendt store beløb til udbygning af havne- og landingspladser, der med landskassetilskud bygges og drives af kommunerne. Op gennem 1980'erne foretog kommunerne således store investeringer i bl.a. havne og skoler med en kraftig gældsætning til følge. Svigtende indtægter i starten af 1990'erne førte til, at mange kommuner havde svært ved at overholde deres gældsforpligtelser. Såvel lagtinget som kommunernes kreditorer har derfor ydet økonomisk assistance til kommunerne i de seneste år, se boks 2.3.

Boks 2.3 Økonomisk assistance til kommunerne.

Lagtinget vedtog i slutningen af 1993 en række initiativer, der betød, at kommunerne blev underlagt en udstrakt grad af central styring.

Det blev fastlagt, at skatteprocenten skulle ligge mellem 16 og 23 pct., og at hver enkelt kommunes budget skulle godkendes af landsstyret.

Der blev etableret en fælleskommunal garantifond, som gennem indbetalinger fra kommunerne svarer til 1 pct. af skattegrundlaget. Fonden skal foretage udlån til kommuner, der selv med den højeste skatteprocent ikke er i stand til at finansiere skatte- og afdragsbyrden.

Dertil kommer, at de færøske kommuner i slutningen af 1995 indgik en gældsaftale med deres kreditorer for perioden 1996-2000. Aftalen gav kreditorerne mulighed for at vælge mellem enten at indrømme låntagers afdragsfrihed mod betaling af en fast årlig rente på 9 pct. af lånets hovedstol eller at modtage en kvartårlig ydelse på 2,5 pct. af lånets hovedstol, hvoraf rentebetalingen fastlægges ud fra en variabel rente med et tillæg på 1 pct. (dog max. 10 pct. p.a.), mens det overskydende beløb udgør afdrag. Til gengæld måtte kommunerne acceptere, at der blev oprettet en transportordning, hvorefter skatteindbetalingerne automatisk bliver fratrukket terminsydelserne, samt at den fælleskommunale garantifond skal opbygge et samlet indestående på 100 mio. kr., der skal være pansat til fordel for kreditorerne.

Gældsaftalen gav de færøske kommuner en likviditetslettelse på ca. 100 mio. kr. i 1996, som kommunerne anvendte dels på en nedsættelse af skatteprocenten med ca. 1 point i gennemsnit, dels en forøget drifts- og anlægsaktivitet, se tabel 2.3. Det vurderes på den baggrund, at kommunerne i 1996 havde et drifts- og anlægsoverskud på omkring 110 mio. kr.

Tabel 2.3 Kommunernes økonomi, 1993-97.

	1993	1994	1995	1996	1997
	<i>Foreløbige regnskaber</i>		<i>Budgettal</i>		

	--- mio.kr. ---				
Faktiske skatteindbetalinger	582	622	678	670	^{a)} 705
Drifts-og anlægsudgifter (ekskl. renter)					
Renteudgifter	345	339	339	356	378
Indbetaling til kommunal garantifond	180	157	157	146	124
	-	-	6	55	67
Drifts- og anlægsoverskud	57	126	176	113	136
Afdrag	117	106	106	19	81
Resultat efter afdrag	-60	20	70	94	55

a. Skøn, august 1997.

Kilde: Rigsombudsmandens Beretning 1997.

I 1997 er den gennemsnitlige kommunale skatteprocent uændret på 19,8 pct. Budgetterne indebærer en vis stigning i drifts- og anlægsudgifter, men skatteindtægterne vurderes at ville stige mere, så kommunerne i 1997 forventes at få et drifts- og anlægsoverskud på omkring 135 mio. kr. Lidt mere end skønnet for 1996.

Det fremgår af tabel 2.3, at kommunerne set under ét ventes at ville være i stand til at overholde deres afdragsforpligtelser i såvel 1996 som 1997.

"Den fælleskommunale garantifond" har hidtil udbetalt til fire af de økonomisk hårdest ramte kommuner. I 1996 udbetaltes således ca. 14 mio. kr., og i 1997 forventes beløbet at blive 10 mio. kr. Fonden forventes at nå op på det fastsatte indestående på 100 mio. kr. i løbet af 1997. Herefter ventes indbetalingerne til fonden at falde kraftigt, hvilket vil give kommunerne et forøget økonomisk råderum allerede fra 1998.

Gældsaftalen gav kreditorerne mulighed for at vælge mellem afdragsfrihed med 9 pct. i fast rente og et lille afdrag med variabel rente, se boks 2.3. De kommuner, hvor kreditorerne valgte den variable rente, har siden været i stand til at afdrage på deres gæld samtidig med, at det faldende renteniveau har mindsket deres renteudgifter markant. Som eksempel kan nævnes, at kommunerne med lån i Føroya Banki betaler lidt over 4 pct. i rente i 1997.

De kommuner, der i dag sidder med en fast rente på 9 pct., har ikke haft samme glæde af den økonomiske fremgang. De har i dag samme gældsbyrde, som for 2 år siden samtidig med, at de løbende betaler en rente, der ligger over markedsrenten. For disse kommuner ville en gældsomlægning kunne give et hårdt tiltrængt pusterum. Det er derfor positivt, at Føroya Sparikassi netop har givet landsstyret tilsagn om, at sparekassen vil refinansiere de kommunale lån til en ordning med variabel rente, hvor det bliver muligt for kommunerne at afdrage på gælden.

2.3 Arbejdsløsheds-kassen

Den 1. august 1992 indførtes en generel færøsk arbejdsløshedsforsikring, ALS. Ordningen, der blev indført som selvfinansierende og som administreres af arbejdsmarkedets parter, pålagde alle arbejdsgivere og lønmodtagere mellem 16 og 67 år, der var fuldt skattepligtige på Færøerne og til rådighed for arbejdsmarkedet, at indbetale 2 pct. af den udbetalte løn til forsikringsordningen. For lønmodtagere, der er tilknyttet fiskeindustrien på land, er der lavet en speciel ordning, hvor der kan udbetales supplerende dagpenge op til en 32 timers arbejdsuge.

Som følge af den voldsomme stigning i antallet af arbejdsløse i begyndelsen af 1993 ændredes loven med virkning fra 1. april 1993, hvorefter indbetalingerne fra arbejdsgiverne og lønmodtagerne blev forhøjet til 2,75 pct. Ordningens ydelser blev fastsat til at udgøre 67 pct. af en arbejderløøn med 40 timers arbejdsuge, og ydelsen kunne modtages i op til 24 måneder.

Ikke desto mindre havde ordningen i 1993 så store økonomiske problemer, at ALS fik overført kapital fra feriefonden og et lån fra Arbejdsmarkedspensionsordningen, der er garanteret af landsstyret. Samlet udgjorde lånet 72 mio. kr. ved udgangen af 1996, og der er indgået en aftale om afvikling af lånet over 5 år med en rente på 6 pct. Tilbagebetalingen startede 1. maj 1997.

I august 1994 blev den maksimale udbetalingsperiode forlænget, og ydelsen blev sat op til 70 pct. af en gennemsnitlig arbejderløøn. Siden er perioden forlænget flere gange, og den er nu 3 år og 2 måneder.

I juli 1997 er der vedtaget en ny lov samtidig med, at indbetalingsprocenten blev sænket til 2,5 pct. Loven giver ikke de store forandringer i systemet, men den giver en klarere ansvarsfordeling mellem landsstyret og arbejdsløsheds-kassen, således at det fremover er ALS, der iværksætter egne bekendtgørelser inden for lovens rammer. Loven giver desuden klarere regler, idet den fastsætter rammen for udbetalingsperioden, indbetalingsprocenten samt ydelsens størrelse og dens regulering. Således er udbetalingsperioden fastsat til 3 år og 2 måneder, og efter 1. januar 1998 kan ALS selv fastsætte indbetalingsprocenten. Den må dog højst udgøre 2,25 pct. af lønnen, indbetalt af henholdsvis lønmodtager og arbejdsgiver.

Med lovændringerne er der håb om, at regelsættet kan opnå en højere grad af kontinuitet. I den forbindelse skal det nævnes, at en længere udbetalingsperiode og en relativt høj kompensation i forhold til den tidligere løn risikerer at bidrage til en permanent højere ledighed på Færøerne.

De forbedrede konjunkturer virker dobbelt på ALS's regnskab, idet indtægterne stiger som følge af forøgede lønsummer, mens udgifterne falder som følge af et fald i ledigheden. I 1996 er de tidligere års underskud derfor blevet afløst af et overskud på 45 mio. kr. På trods af nedsættelsen af indbetalingsprocenten medio 1997 med 0,25 pct. forventes et overskud af tilsvarende størrelse i 1997.

I 1998 er det som nævnt i loven fastlagt, at indbetalingsprocenten atter sænkes, således at indtægterne på denne måde reduceres. Hvis ordningen på længere sigt skal være selvfinansierende, må ALS dog nødvendigvis bruge disse år med gode konjunkturer på at opbygge reserver. Det er derfor vigtigt, at ALS hurtigt konsoliderer sig. Dette er en forudsætning for at kunne finansiere en stigende arbejdsløshed i en kommende lavkonjunktur.

Loven om arbejdsløshedsforsikringen omfatter også et arbejdsanvisningsystem. Her betragtes hele landet som et anvisningsområde, og der anvises arbejdsmuligheder uden hensyntagen til faggrænser.

Arbejdsanvisningen foregår nu via Tórshavn, hvor ALS har til huse. Der vil i de kommende år blive arbejdet med at decentralisere anvisningssystemet, således at det vil blive muligt at få anvist arbejde via et Edb-system i den lokale fagforening eller på det lokale bibliotek.

2.4 Den offentlige sektors gæld

Den seneste opgørelse af den offentlige sektors gæld er foretaget ved udgangen af 1996. Af opgørelsen fremgår det, at landskassen havde en samlet nettogæld på 4,3 mia. kr., mens kommunerne havde en samlet nettogæld på 1,8 mia. kr., se tabel 2.3.

Tabel 2.3 Den offentlige sektors gæld (netto) ultimo 1996.

	<i>Landskassen inkl. Landsbanken</i>	<i>Landsstyre institutioner</i>	<i>Kommuner og kommunale selskaber</i>	<i>Offentlig gæld i alt</i>
Kreditorer:	---mia.kr. ---			

Færøske pengeinstitutter	-0,3	0,0	0,3	-0,0
Andre færøske kreditorer	-0,9	0,1	0,6	-0,2
Den danske stat				
Andre danske kreditorer	4,9	0,0	0,0	4,9
Udenlandske pengeinstitutter	-0,3	0,0	0,8	0,5
Andre udenlandske kreditorer				
	0,3	0,1	0,1	0,5
	0,6	0,0	0,0	0,6
I alt	4,3	0,2	1,8	6,3

Anm: Ved opgørelsen af udenlandsgælden indgår Danmark som udland.

I alt havde den samlede offentlige sektor ved udgangen af 1996 en ganske høj nettogæld på i alt 6,3 mia. kr., hvilket svarer til knap 95 pct. af den skønnede bruttonationalindkomst på 6,7 mia. kr. i 1996.¹

2.5 Statens udgifter på Færøerne

I 1996 udgjorde statens udgifter på Færøerne godt 1,2 mia. kr., se tabel 2.4, svarende til knap 20 pct. af Færøernes anslåede disponible bruttonationalindkomst.

Knap 70 pct. af den statslige udgift har karakter af bloktilskud til landskassen, mens den resterende del af udgifterne går til dækning af en række statsinstitutioner drifts- og anlægsudgifter.

I henhold til fælleserklæringen fra mødet den 3. november 1995 mellem den danske regering og det færøske landsstyre fastholdes bloktilskuddet i perioden 1996-98 på et uændret realt niveau. Tilskuddet reguleres i overensstemmelse med den pris- og lønudvikling, der forudsættes ved udarbejdelsen af den danske finanslov.

Tabel 2.4 Statens drifts- og anlægsudgifter vedrørende Færøerne, 1993-96.

	1993	1994	1995	1996
	--- mio.kr. ---			
Tilskud og pensioner				
Bloktilskud og refusioner	814	835	852	871
Krigspensioner	44	83	89	86
Andre pensioner	9	9	9	10
Tilskud og pensioner i alt	867	927	950	967
Statsinstitutioner				
Forsvaret ^{a)}	180	179	174	177
Politi samt arrest- og retsvæsen	46	45	46	60
Andre institutioner	43	50	40	34
Statsinstitutioner i alt	269	274	260	271
Statslige overførsler i alt	1.136	1.201	1.210	1.238

Anm: Opgørelsen omfatter ikke indirekte udgifter, for eksempel i forbindelse med færingers uddannelse i Danmark og den bistand, en række danske myndigheder yder hjemmestyrets institutioner.

a) Heri indgår søværnets tjenester, der i årene 1993-1996 udgjorde henholdsvis 135 mio.kr., 133 mio.kr., 134 mio.kr. og 136 mio.kr. Disse udgifter indgår ikke i betalingsbalancens opgørelse af statslige overførelser.

Kilde: Hagstova Føroya, Rigsombudets Beretning og egne beregninger.

Siden 1993 har staten afholdt udgifter til erstatning til færøske sømænds efterladte efter lov om erstatning til besættelsens ofre. Disse såkaldte krigspensioner udgjorde knap 90 mio. kr. i 1996, men vil falde i de kommende år.

Det Økonomiske Råd og Landsbanken udgav omkring årsskiftet 1996/97 en rapport om pengestrømmene mellem Færøerne og Danmark. I boks 2.4 gengives rapportens konklusioner om overførslernes betydning for det færøske samfund.

Boks 2.4. Statsoverførslernes betydning for den færøske økonomi.

De positive påvirkninger fra statsoverførslerne har været

- at færingerne har haft "råd" til et betydeligt større forbrug og investeringer, end de selv kunne finansiere ved egenproduktion (uden lånoptagelse i udlandet)
- at den indenlandske produktion har været større, end den ville have været uden statsoverførslerne
- at statsoverførslerne (tilknytningsforholdet til Danmark) har styrket den færøske kreditværdighed, hvilket har medvirket til et lavere renteniveau, og
- at statsoverførslerne har gjort det muligt at udbygge infrastruktur og uddannelsessystemet hurtigt, og således forbedre de færøske virksomheders konkurrenceevne.

Negative følger for en færøske økonomi i forbindelse med statsstøtten har været

- lempelige krav til den økonomiske politik. Tilknytningsforholdet til Danmark medførte indtægter og en kreditværdighed, som gjorde, at færingerne ikke i tilstrækkelig grad kunne tilpasse deres økonomiske adfærd til normale budgetrestriktioner
- et højere omkostningsniveau, som har indebåret en erhvervsstruktur, der har øget den færøske økonomis afhængighed af overførsler fra statskassen.

Kilde: Buskaparradid og Landsbanki Føroya: Rapport om pengestrømme mellem Færøerne og Danmark, december 1996, side 42.

Bilagsboks. Oversigt over væsentlige finanspolitiske initiativer, 1993-97.

Skatter og afgifter

1993

- Indførelse af moms pr. 1. januar 1993 på 22 pct. Hævet til 25 pct. pr. 1. juli 1993.
- Renteskatten hævet til 22 pct. og rentefradraget sænket til 40 pct.
- Ekstraordinær skatteforhøjelse på højere indkomster.

1994

- Lønsumsafgift.
- Videreførelse af ekstraordinær skatteforhøjelse på højere indkomster.
- Midlertidig afgift på finansielle aktiver på 1,9 pct. af de rentebærende indeståender i færøske pengeinstitutter.

1995

- Midlertidig afgift på finansielle aktiver sænket til 0,65 pct., men af et udvidet grundlag hvor også pensionsordninger i færøske pengeinstitutter samt livsforsikringer og pensionsopsparinger i færøske forsikringsselskaber indgår.
- Fradrag for renter på boliglån hævet til 44 pct.

- Omlægning af registreringsafgift på biler til en værdiafgift. Reduceret beskatning.

1996

- Nedsættelse af marginals-katten for indkomster op til 140.000 kr., der delvist blev modsvaret af en forhøjelse af marginals-katten på indkomster mellem 140.000 kr. og 300.000 kr.
- Sænkning af skatteloft fra 55 pct. til 52 pct.
- Fradrag for renter på boliglån hævet til 48 pct.
- Midlertidig afgift på finansielle aktiver sænket til 0,5 pct.
- Lempelse af beskatning af pensionister.

1997

- Skattereform, se boks 2.2.
- Bortfald af afgift på finansielle aktiver.

Offentlige udgifter

1993

- Reduktion af offentlige lønninger med 8,5 pct. fra 1. februar 1993.
- Omlægning af prisstøtten i fiskeriet til en tidsbegrænset driftsstøtte, den såkaldte investeringsstøtte.

1995

- Reducerede anlægsudgifter.
- Lån til arbejdsløsheds-kassen.
- Indførelse af støtte til fiskerierhvervet på land, dvs. støtte til import af fisk fra tredjelande.

1996

- Ingen kompensation for aftalte lønstigninger på 2 pct.
- Fastholdelse af anlægsudgifter på lavt niveau.

1997

- Ingen kompensation for aftalte lønstigninger på 2 pct.

1. Skøn udaarbejdet af Landsbanki Føroya.

Erhvervslivet

Det seneste år har bragt fortsat fremgang for færøsk erhvervsliv. Opsvinget har først og fremmest været trukket af bedre fiskeri, som har spredt sig til resten af økonomien.

Regnskabstal for fiskeriet peger på, at indtjeningen er steget for stort set alle fartøjskategorier. Tages der imidlertid hensyn til, at fiskeriet i perioden fra 1995 til i år er historisk stort for de fleste væsentlige arter, er det dog usikkert, om basisindtjeningen er tilstrækkelig til at sikre profitabiliteten i fiskerflåden på længere sigt. Indtrykket forstærkes, når der tages hensyn til en fortsat betydelig offentlig støtte til fiskeriet. Det tyder på, at kapaciteten, trods de senere års tilpasninger, fortsat er for stor. Samtidig er dele af fiskeflåden belastet af en ikke ubetydelig gæld.

Fiskedagsordningen, som ændret i juli 1997, vurderes ikke at ville bidrage til en tilpasning af flådens størrelse eller til at komme gældsproblemerne til livs. Dertil kommer faren for, at fiskedagsordningen, der i perioden 1996-98 nærmest kan karakteriseres som frit fiskeri, ikke yder de færøske fiskebestande i de hjemlige farvande tilstrækkelig beskyttelse til at sikre en langsigtet bæredygtighed. Det er der dog til en vis grad blevet kompenseret for ved, at anvendelsen af lukkede områder er blevet udvidet.

Svingende fangster, kombineret med høj gæld i hovederhvervet, bidrager til en betydelig sårbarhed i færøsk økonomi. Det kan give anledning til bekymring allerede fra 1998, idet de seneste foreløbige tal for forsøgsfiskeriet i farvandet omkring Færøerne indebærer forventning om lavere fangster af især torsk i det kommende år.

Fiskeforarbejdningsindustrien lider under mange af de samme problemer som fiskeriet. Også her er der overkapacitet og gæld. Dertil kommer, at forarbejdningsvirksomhedernes kapitalapparat i de fleste tilfælde er nedslidt eller teknologisk forældet. Effektiviteten er derfor tilsyneladende utilstrækkelig i forhold til konkurrenter i bl.a. Island, Storbritannien og Norge givet det nuværende færøske lønomkostningsniveau. Det fører bl.a. til, at en betydelig del af de færøske fangster landes i udlandet.

Opdræts erhvervet har i modsætning til fiskeriet og forarbejdningsfabrikkerne været igennem en gennemgribende omstilling. Der er i dag færre producenter end først i 1990'erne, og indtjeningen er god i flere "koncerner". Åbenhed overfor at producere med de mest moderne organisationsformer og den mest moderne og - ofte importerede - teknologi samt fraværet af permanente støtteordninger vurderes at have bidraget til succes på opdrætsområdet.

De øvrige ikke finansielle erhverv på Færøerne - byggeriet, tjenesteydelser og værftsindustrien mv. - har fået del i det fiskeriskabte opsving. Parcelhuspriserne ligger nu på et niveau, hvor det - i det mindste i Tórshavn-området - begynder at kunne betale sig at bygge nyt.

Den finansielle sektor mærker opsvinget i form færre misligholdte lån og forbedret indtjening. Hensættelserne i 1996 var således negative (netto), idet hensættelser fra tidligere år blev tilbageført. Soliditeten er stigende. Nyudlånene stiger dog kun langsomt.

Det skyldes formentlig både en forsigtig holdning i banken og sparekasserne og manglende investeringsprojekter.

Der findes endnu ikke en færøsk olieindustri. Man er fortsat i forundersøgelsesfasen. Den aktivitetsmæssige virkning retter sig derfor foreløbig mod de tjenesteydende erhverv på Færøerne, særligt hotel-, transport- og restaurationsbrancherne. Egentlig efterforskning ventes at kunne iværksættes i 1999, men det er fortsat meget usikkert, om der indenfor en overskuelig tidshorisont vil blive tale om kommerciel udvinding af olie og gas på færøsk område.

3.1 Fiskeriet

Fremgangen i færøsk økonomi i de forgangne tre år er nært knyttet til stigende fangster i fiskeriet.

Væksten i fangsterne har været størst i de hjemlige farvande, hvor overgangen fra kvoter til fiskedagsordningen i juni 1996 har reduceret de bindinger, fiskerne er pålagt. I udenlandske farvande derimod er fangsterne reguleret af kvoter. Dermed er der grænser for, hvor hurtigt dette fiskeri kan vokse.

Det vigtige torskefiskeri har haft fornyet fremgang. De registrerede torskelandinger steg i 1996 med ikke mindre end 16.000 tons i forhold til året før, se tabel 3.1. Fremgangen vedrører alene de hjemlige farvande, hvor torskefangsterne er mere end fordoblede fra 1995 til 1996. Fremgangen er fortsat i første halvdel af 1997. Foreløbige tal viser en stigning i de registrerede torskelandinger på yderligere 4.300 tons i forhold til samme periode i 1996, se tabel 3.2. Fremgangen stammer fortsat udelukkende fra øgede fangster i færøske farvande, mens torskefiskeriet i fremmede farvande er faldet yderligere.

Tabel 3.1 Færøske skibes fangster fordelt på hovedarter, 1994-96.

	<i>Fangst i alt</i>			<i>Heraf</i>			<i>Heraf</i>		
				<i>i færøsk farvand</i>			<i>i fremmed farvand</i>		
	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>
	--- 1.000 tons ---								
Konsumfisk									
Torsk	35,5	44,5	60,5	9,4	19,6	41,5	26,0	24,8	19,0
Kuller	7,7	8,3	13,9	4,0	4,9	9,5	3,6	3,4	4,4
Sej	35,1	30,1	20,4	32,4	26,9	19,3	2,7	3,2	1,1
Rødfisk	12,1	14,2	8,5	8,9	8,0	7,3	3,3	6,2	1,2
Hellefisk	6,3	11,4	6,2	5,2	3,6	6,0	1,1	7,8	0,2

Konsum-/industrifisk	5,4	60,6	57,9	3,8	57,7	36,6	1,6	2,9	21,3
Sild	19,8	29,4	17,1	6,3	7,0	1,3	13,5	22,4	15,8
Makrel									
Skaldyr	8,9	9,3	10,6	0,1	0,1	0,2	8,8	9,1	10,4
Rejer	3,9	2,8	3,6	3,9	2,8	3,6	0,0	0,0	0,0
Muslinger	99,4	77,4	96,8	45,9	20,6	21,7	53,5	56,7	75,1
Fisk i øvrigt									
Fangster i alt	234,1	288,1	295,5	119,9	151,3	147,0	114,2	136,7	148,5

Kilde: Hagstova Føroya.

Kullerfiskeriet har ligeledes været i fremgang i 1996/97. I 1996 er der blevet fanget 5.600 tons kuller mere end i året før, og i første halvdel af 1997 ses en yderligere fremgang på 2.400 tons i forhold til første halvår 1996. Væksten ligger først og fremmest i fiskeriet i hjemlige farvande. Fiskeriet af kuller i fremmede farvande er steget med 1.000 tons fra 1995 til 1996, men faldet med 400 tons i første halvår 1997.

Tabel 3.2 Færøske skibes fangster fordelt på hovedarter i 1. halvår 1996 og 97.

	<i>Fangst i alt</i>		<i>Heraf</i>		<i>Heraf</i>	
	<i>1. halvår 1996</i>	<i>1. halvår 1997</i>	<i>i færøsk farvand</i>		<i>i fremmed farvand</i>	
			<i>1. halvår 1996</i>	<i>1. halvår 1997</i>	<i>1. halvår 1996</i>	<i>1. halvår 1997</i>
--- 1.000 tons ---						
Konsumfisk						
Torsk	30,0	34,3	16,3	21,9	13,7	12,4
Kuller	5,4	7,8	3,7	6,5	1,7	1,3
Sej	12,8	9,2	12,5	9,0	0,3	0,2
Rødfisk	4,9	6,0	2,5	3,5	2,4	2,5
Hellefisk	2,9	2,5	2,9	2,3	0,0	0,2
Konsum-/industrifisk						
Sild	36,3	41,0	35,4	16,6	0,9	24,4
Makrel	12,9	3,1	0,0	0,3	12,9	2,8

Skaldyr						
Rejer	4,4	5,0	0,1	0,0	4,3	5,0
Muslinger	0,6	-	0,6	-	0,0	0,0
Fisk i øvrigt	54,0	77,5	13,6	22,6	40,4	54,9
Fangster i alt	164,2	186,4	87,6	82,7	76,6	103,7

Kilde: Hagstova Føroya.

Den tendens, der de seneste år har kunnet spores i retning af reducerede kvoter for torsk og kuller i fremmede farvande, er blevet vendt i 1997, hvor færøske fiskere har fået tilladelse til at fange yderligere 2.000 tons, se tabel 3.3. Det er kvoten i russiske og norske farvande, der er forøget fra 1996 til 1997, mens kvoten i internationalt farvand er reduceret.

Tabel 3.3 Færøernes fiskeriaftaler, 1995-97.

	<i>Færøernes kvoter i andre landes farvande</i>			<i>Andre landes kvoter ved Færøerne</i>		
	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>
	--- 1.000 tons ---					
Torsk og kuller	26,8	25,7	27,7	0,5	0,5	0,5
Anden konsumfisk	12,8	13,2	13,6	20,6	20,2	20,2
Sild og makrel ^{a)}	18,0	11,8	10,3	23,7	16,5	15,3
Industrifisk	137,8	166,7	166,7	219,5	172,5	207,5
Rejer ^{b)}	3,7	2,7	2,7	-	0,0	0,0
Andet	0,3	0,3	0,3	5,0	1,0	0,8
I alt	199,3	220,4	221,3	269,2	210,7	244,3

a) Færøerne har herudover en aftale med Norge om, at 37.000 tons af den færøske kvote "nordhavssilden" på i alt 82.000 tons kan fanges i norsk farvand. I 1996 var det 25.000 tons.

b) Tallene er ekskl. rettigheder til rejefangst ved Svalbard, som ikke er fastsat i tons, men i antal skibe og fiskedage.

Kilde: Hagstova Føroya.

Fangsterne af sej er i 1996 reduceret betydeligt med næsten 10.000 tons i forhold til 1995. Langt størsteparten af tilbagegangen skyldes mindre fangster i hjemligt farvand. Tilbagegangen er fortsat i første halvdel af 1997.

For rødfisk og hellefisk har der været tale om et betydeligt fald i fangsterne i forhold til 1995. Et fald, der for hellefiskens vedkommende ser ud til at fortsætte i 1997.

Sildefiskeriet lå i 1996 næsten på samme høje niveau som i 1995. Langt hovedparten af fangsterne var af såkaldte "nordhavssild", der fra 1995 på ny har genoptaget deres vandring gennem færøsk fravand efter et kvart århundredes fravær. Foreløbige tal for første halvår 1997 tyder på, at sildefiskeriet i år bliver lige så gunstigt som de to foregående, uanset at de færøske kvoter for fangster af sild og makrel i fremmede farvande er reduceret yderligere en smule i 1997 i forhold til 1996, hvor der skete en reduktion på over en tredjedel.

Makrelfiskeriet er derimod faldet kraftigt. I 1996 fangede færøske skibe godt 40 pct. færre makrel end året før. Faldet er fortsat ind i 1997. Makrelfiskeriet var en betydelig indtægtskilde for de såkaldte notskibe i 1994 og 1995.

Fiskeriet af rejer og muslinger lå i 1996 noget over 1995. Færøske skibe landede 1.300 tons rejer og 800 tons muslinger mere end året før. Foreløbige halvårstal peger på, at rejefiskeriet fortsætter med at vokse i 1997, uanset at kvoterne for rejefiskeriet i fremmede farvande i 1996 og 1997 er 1.000 tons lavere end i 1995.

Forhandlinger om fiskerettigheder med andre lande (kvotebytter) står for en relativt stor del af de færøske indtægter fra fiskeriet og sikrer desuden en hensigtsmæssig sæsonudjævning i kapacitetsudnyttelsen. Der er dog tegn på at dele af kvoterne - bl.a. for rejer - ikke i øjeblikket udnyttes fuldt ud. Det kan enten skyldes utilstrækkelig planlægning eller manglende rentabilitet i fiskeriet.

Indtjening

På grund af det historisk set gode fiskeri på de fleste vigtige fiskearter peger regnskabsoplysninger for 1996 samt de foreløbige tal for fiskeriet i første halvdel af 1997 på generelt stigende indtjening. I betydelige dele af den færøske fiskeflåde er indtjeningen dog fortsat beskeden, se tabel 3.4.

Tabel 3.4 Driftstal for den færøske fiskeflåde, 1994-97. Gennemsnit pr. helårsdrevet skib, 1.000 kr.

	1994	1995	1996	1997 ^{a)}

Notskibe/Pelagiske trawlere				
fangstværdi	13.000	16.900	22.200	17.800
indtjeningsbidrag	2.500	4.750	6.650	5.000
Filettrawlere				
fangstværdi	60.000	48.000	50.000	54.000
indtjeningsbidrag	16.750	12.000	12.000	14.000
Rejeskibe				
fangstværdi	17.800	18.200	16.000	17.000
indtjeningsbidrag	4.350	4.100	2.000	3.000
Industritrawlere				
fangstværdi	4.000	2.350	2.500	2.500
indtjeningsbidrag	500	0	0	0
Langfartsskibe i alt				
fangstværdi	18.900	19.650	22.150	21.800
indtjeningsbidrag	4.600	4.750	5.000	5.200
Dybvandstrawlere				
fangstværdi	7.650	7.400	8.450	7.800
indtjeningsbidrag	350	500	850	750
investeringsstøtte	1.100	1.000	950	950
Partrawlere				
fangstværdi	4.700	4.150	5.300	5.000
indtjeningsbidrag	350	300	600	600

investeringsstøtte	550	550	300	300
Lineskibe				
fangstværdi	6.400	6.100	6.350	7.200
indtjeningsbidrag	500	500	600	900
investeringsstøtte	500	500	150	150
Kuttere				
fangstværdi	500	650	700	600
indtjeningsbidrag	neg.	50	100	50
investeringsstøtte	100	100	100	100
Garnskibe				
fangstværdi	7000	4.800	4.800	4.800
indtjeningsbidrag	1.200	100	500	500
investeringsstøtte	200	200	200	200
Hjemmeflåden i alt				
fangstværdi	1.750	1.900	2.200	2.100
indtjeningsbidrag	100	150	250	200
investeringsstøtte	250	250	200	200

Anm.: Fangstværdi er omsætning fratrukket udskibnings- og salgsomkostninger. Indtjeningsbidrag er fangstværdi fratrukket øvrige omkostninger, men før renter, afskrivninger og evt. offentlig støtte. Fangstværdi og investeringsstøtte er vurderet ud fra repræsentative selskabers regnskaber og fangststatistik fra Føroya Fiskimannafelag. Usikkerheden i tallene for langfartsflåden vurderes at være lille. Generelt er der størst usikkerhed i regnskabstallene for kutterflåden.

a) 1997 er skønnet på baggrund af tal for 1. halvår 1997.

Kilde: Føroya Banki.

De fleste fartøjstyper er nu i stand til at overholde deres forpligtelser, men der er kun i beskedent omfang mulighed for at gennemføre investeringer i en fornyelse af flåden.

Den relativt beskedne indtjening afspejler sig i et løbende, men svagt, fald i fiskerflådens størrelse, se tabel 3.5. Fra slutningen af 1989 til slutningen af 1993 blev flåden godt en femtedel mindre - fortrinsvis gennem salg af fartøjer til udlandet. Siden er tilpasningen af fiskerflåden til bestandenes størrelse fortsat, men i væsentligt langsommere tempo end først i 1990'erne.

Tabel 3.5 Den færøske fiskerflåde, 1989, 1993 og 1997.

	<i>Antal skibe</i>			<i>Vejet gennemsnitsalder ^{a)}</i>		
	<i>ult. 1989</i>	<i>ult. 1993</i>	<i>medio 1997</i>	<i>ult. 1989</i>	<i>ult. 1993</i>	<i>medio 1997</i>
Stålskibe						
Fjernfisketrawlere	5	7	6	6	9	12
Ferskfisketrawlere	84	65	57	15	19	23
Andre stålskibe	27	22	19	9	15	18
Lineskibe	35	26	22	19	28	32
Notskibe m.m.	16	16	17	14	19	23
Træskibe						
Line- og trawlbåde	89	71	68	37	40	43
Fiskeskibe i alt	256	203	189	15	19	23

Anm. Skibe under 20 BRT ikke medtaget.

a) Sammenvejet efter de enkelte skibes størrelse opgjort i BRT.

Kilde: Hagstova Føroya.

På grund af de meget få nyinvesteringer - samt at det ofte har været nyere, omsættelige skibe, som er blevet solgt ud af landet - er flådens gennemsnitsalder forøget kraftigt siden begyndelsen af 1990'erne. Denne udvikling er fortsat i 1996/97.

Dybvandstrawlerne fisker først og fremmest rødfisk og hellefisk. Begge bestande er i tilbagegang, så der forventes en lavere indtjening i 1997 end i 1996. Uden nye

fangstmuligheder kan de nuværende 16 dybvandstrawlere dermed få vanskeligt ved at klare sig på længere sigt.

Partrawlerne klarer sig som gruppe betragtet relativt godt som følge af fremgangen i ikke mindst torskefiskeriet. Indtjeningen ligger på samme niveau som i 1996, og da størstedelen af flåden har gennemgået gældssanering, er gældsforpligtelserne forholdsvis lave.

Lineskibene er formentlig sammen med partrawlerne den del af hjem-meflåden, der ser ud til at klare sig bedst i 1997. Også her nyder man godt af det store torske- og kullerfiskeri.

Kutterflåden, der antalsmæssigt udgør langt den største del af flåden, havde et godt år i 1996 med positiv indtjening. Kutterne er i stand til at klare sig i 1997 på trods af, at indtjeningen tegner knap så godt som i 1996. Men kutterflåden vil møde vanskeligheder i det øjeblik, investeringsstøtten bringes planmæssigt til ophør², hvis den ikke forinden reduceres antalsmæssigt.

Fjernfiskerflåden er de skibe, der primært har sit indtjeningsgrundlag i form af fangstilladelser udenfor den færøske fiskerizone. Antalsmæssigt er fjernfiskerflåden langt mindre end hjemmeflåden, men enhederne er hver for sig større.

Fjernfiskerflåden fordeler sig på 5 filetrawlere, 11 rejeskibe, 7 notskibe, 2 frysetrawlere og 4 mindre industritrawlere. Den offentlige støtte til fjernfiskerflåden ligger i alt væsentligt i mindstelønordningen.

Særligt notskibene (de pelagiske trawlere) og filetrawlere klarer sig godt i 1996/97, mens rejeskibenes kapacitet er for stor. Sammen med et usikkert marked for rejer, præget af ret lave priser, afspejles dette i en lav indtjening i 1996/97.

Kapacitet

Gennemgangen af den samlede flåde efterlader et indtryk af, at flåden set i et lidt længere perspektiv fortsat er for stor i forhold til de tilstedeværende fiskeressourcer. Selv i år, hvor de væsentligste bestande udvikler sig meget gunstigt, er overskuddet ikke stort. Sammen med forventningen om en løbende effektivitetsfremgang for hver enkelt skib understreger det behovet for en fortsat flådetilpasning.

Det vil naturligvis være at foretrække, om det er den mindst rentable og ofte ældre del af flåden, der tages ud af drift, mens den mere effektive del af flåden omvendt får mulighed for at lande større fangster pr. fartøj. En udfasning af de mindst effektive fartøjer vil næppe indebære et samlet fangsttab af betydning, men kan bidrage væsentligt til at forbedre indtjeningen i den resterende del af flåden.

Derimod er det tvivlsomt, om det kan siges at være et selvstændigt, presserende økonomisk problem, at fiskerflåden i gennemsnit bliver stadig ældre, når blot fartøjerne løbende vedligeholdes og redskaber og teknikker opgraderes. Det gælder på trods af, at en del af hjemmefiskerflåden (specielt lineskibene) nu har en alder, der ligger over 30-40 år.

Særligt for skibe i fjernfiskerflåden, der fisker rejer og bl.a. sild, vurderer eksperter, at der kunne være økonomi i at investere i nyt grej. Men for den øvrige flåde vil større nyinvesteringer direkte medvirke til at forværre problemerne.

En væsentlig årsag til de overinvesteringer, der gennemførtes igennem 1980'erne, og som stadig til dels afspejler sig i fiskeflåden i dag, kan direkte henføres til høje offentlige subsidier i form af driftsstøtte og lånegarantier fra landskassen. Fra 1989 til 1993 faldt støtteniveauet kraftigt, se figur 3.1., og landskassen ophørte med at stille garantier for fiskerierhvervet.

Trods uændrede regler steg støtteniveauet igen en smule frem til 1995, hvorefter der kan konstateres et fornyet fald fra 1995 til 1996. Variationen fra 1993-96 skyldes ændret aktivitet i fiskeriet.

Figur 3.1 Driftssubsidier fra landskassen til fiskeri og fiskeindustri, 1988-96.

Intet billede i denne version.

Tidspunktet er gunstigt for iværksættelse af en aftrapning af de tilbageværende driftssubsidier til fiskeriet - efter marts 1998 primært lønstøtten. Med det nuværende gunstige fiskeri er der hos redere og fiskere mulighed for i god tid at fastlægge en evt. tilpasning af lønsystemet i fiskeriet, der kunne sikre en mere jævn indtægt for fiskerne, se boks 3.1.

Boks 3.1 Lønstøtten i fiskeriet.

Færøske fiskere er aflønnet efter overenskomst mellem rederforeningen og Føroya Fiskimannafelag med en andel af skibenes fangstværdi (typisk 27 pct. af fangsværdien plus feriepenge). Aflønningsformen kan føre til store variationer i indtægterne i takt med fangsternes størrelse og prisen på fisk.

Lønstøtten var i sin oprindelige udformning tiltænkt at sikre fiskerne en rimelig indtægtssikring. Ulempen ved ordningen er, at fiskerne kan modtage lønstøtte, selvom de i andre perioder

har en høj indtægt. Således også i de år, hvor fiskeriet er meget gunstigt og fiskernes indtægter generelt høje.

Lønstøtten kan dermed give anledning til uhensigtsmæssige fordelingsvirkninger, hvor højindkomstgrupper kan modtage betydelig offentlig understøttelse.

Desuden betyder lønstøtten, at der ikke er pres på redere og fiskere for at finde et andet aflønningssystem i fiskeriet, som kunne sikre en mere jævn indtægt for fiskerne finansieret af sektoren selv.

Endelig kan lønstøtten indirekte føre til et for stort og for ineffektivt fiskeri. For rederen koster det med lønstøtten stort set kun udgifter til brændstof at gå på havet, og det kan derfor give overskud at fiske, uanset at der er udsigt til en beskedent fangst.

Et gradvist bortfald af såvel direkte som indirekte driftssubsidier til fiskerierhvervet vil bidrage til at løse overkapacitetsproblemerne i fiskeflåden. Spørgsmålet er imidlertid, om en afskaffelse i sig selv vil sikre en tilstrækkelig hurtig tilpasning af fiskeflådens størrelse. Eller om der er behov for yderligere initiativer.

Fiskeriregulering

Fiskedagsordningen, der blev indført fra 1. juni 1996, bidrager næppe i sin nuværende udformning til at løse problemet med overkapacitet, se boks 3.2. Heller ikke efter den tilpasning af ordningen, som lagstinget vedtog i august 1997. Selvom den øgede omsættelighed af fiskedagene er positiv, vil den med kombinationen af en begrænset omsættelighed (10 år) og fiskedagenes nuværende rigelighed næppe give væsentlige virkninger for flådetilpasningen.

Boks 3.2 Fiskedagsordningen.

Fiskedagsordningen blev indført den 1. juni 1996. Med en fiskedagsordning er det fangstindsatsen, der reguleres og ikke som med kvoter fangsterne.

Ordningen ændredes pr. 1. september 1997, hvorefter fiskedagene kan sælges eller lejes ud for en periode på op til 10 år. Fiskedagene kan desuden fremover omsættes mellem de fleste fartøjsgrupper i forholdet 1:1. Som før kan én fiskedag i det indre område omkring Færøerne ombyttes til tre fiskedage i det ydre område.

For 1997/98 reduceres antallet af fiskedage med 12,5 pct. i forhold til 1996/97 på baggrund af biologiske anbefalinger, som tilrådede en lavere fangstindsats.

Under fiskedagsordningen er der sket en udvidelse af brugen af lukkede områder for at beskytte de traditionelle gyde- og opvækstområder.

De seneste skøn for fiskeåret 1996/97 peger på, at mellem 18 og 70 pct. af fiskedagene for de enkelte fartøjsgrupper ikke blev benyttet, se tabel 3.6. Af denne og andre årsager bør det derfor ikke komme som en overraskelse, hvis kun en meget lille del af fiskedagene rent faktisk handles:

- Der er stort set frit fiskeri for alle fartøjstyper med mulighed for afhændelse af fiskedage til andre (eventuelt mere effektive) skibe i forholdet 1:1.
- Der er mulighed for ombytning af fiskedage i indre farvand med fiskedage i ydre farvande i forholdet 1:3.
- Omsætteligheden er tidsbegrænset.

Dertil kommer, at den del, der faktisk måtte blive omsat på markedet, må forventes at få en meget lav pris. Med en lav pris pr. fiskedag og en kort omsætningsperiode vil fiskedagsordningen kun kunne give et meget beskedent økonomisk incitament til at lægge de mindst effektive fartøjer op.

Tabel 3.6 Fiskedage i det indre fiskedageområde for året 1996/97.

Gruppe	Tildelt for 12. mdr.	Tildelt for 5 kvartaler ^{a)}	Anvendte dage til 4.7.97	Omregnet til 5 kvartaler ^{b)}	Antal ikke-anvendte dage ¹⁾	Pct.
2 Partrawlere	8.225	10.281	6.968	7.983	2.298	22
3 Lineskibe	3.040	3.800	2.730	3.128	672	18
4a Kuttere 15-40 ton	5.600	7.000	1.813	2.077	4.923	70
4b Kuttere 40-60 ton	3.410	4.263	2.011	2.304	1.958	46
4d Kuttere over 60 ton	.650	2.063	1.161	1.330	732	36
5a Kuttere under 15 ton	17.680	22.100	13.049	14.951	7.149	32

Anm: Fiskedageordningen er indført pr. 1. juni 1996 til regulering af fiskeriet indenfor 12 sømilgrænsen. Ordningen omfatter ikke de større hæktrawlere, der ikke må trawle indenfor 12 sømilgrænsen.

a) Skøn på basis af anvendte fiskedage indtil 4. juli 1997.

b) Første "år" med fiskedage var på 5 kvartaler.

Kilde: Føroya Banki.

Dertil kommer, at man fra biologisk hold nærer betydelig skepsis overfor, hvorvidt det nuværende fangsttryk er bæredygtigt. I den seneste anbefaling fra ICES - det internationale havundersøgelsesråd med ansvar for bestandsvurdering og fangstrådgivning for bl.a. farvandene omkring Færøerne - skønnes det, at der er behov for en kraftig reduktion af *fangsttrykket* på op til 30 pct. for visse truede bestande, se tabel 3.7.

Tabel 3.7 Fiskeribiologisk rådgivning for fiskeåret 1997/98.

	<i>Reduktion af fangsttrykket i forhold til fangsttrykket i 1996/97, pct.</i>
Færøsej	30
Færøplateau torsk	30
Færøbanke torsk	uændret
Færøkuller	uændret ^{a)}

a) Ses kuller isoleret anbefaler ICES, at fiskeridødeligheden i 1998 ikke overstiger 1996 niveauet. Ses kullerfiskeriet i lyset af bestandssituationen for torsk og sej, påpeger ICES, at det vil være en god idé at reducere indsatsen i kullerfiskeriet. En reduktion i indsatsen og dermed fiskeridødeligheden vil ikke betyde en nedgang i fangsterne på grund af de forholdsvis store årgange, der vil rekrutteres til fiskeriet i 1998.

Kilde: ICES.

De senere års udvikling i fiskeriet har vist, at usikkerheden på biologernes prognoser er ganske stor. Den biologiske rådgivning kan derfor ikke være det eneste element i en vurdering af hvor, stort fiskeriet kan være i et givent år, se boks 3.3. Men den biologiske rådgivning er dog så afgørende et element, at den bør tillægges betydelig vægt som baggrund for en politisk fastsættelse af antallet af fiskedage.

Boks 3.3 Fiskeribiologisk rådgivning.

Formålet med den biologiske rådgivning er at levere det biologisk-faglige grundlag for en bæredygtig udnyttelse af havets levende ressourcer indenfor bæredygtige økosystemer.

Rådgivningen anerkender således, at andre hensyn (sociale, økonomiske, regionalpolitiske) end de ressourcebiologiske kan og bør indgå i den endelige fiskeriforvaltning, men disse må inddrages udenfor den biologiske rådgivning.

Det fremgår ligeledes, at rådgivningen har såvel erhvervsmæssige som miljømæssige formål: at sikre, at ressourcegrundlaget for fiskeriet bevares af hensyn til opretholdelse af fremtidige erhvervsmuligheder og at sikre, at udnyttelsen af havets levende ressourcer ikke kommer i modstrid med opretholdelsen af levedygtige marine økosystemer.

Den biologiske rådgivning for fiskebestande, der er relevante for Danmark og Færøerne, udarbejdes indenfor rammerne af det internationale Havundersøgelsesråd (ICES - International Council for the Exploration of the Sea) som er en international organisation for samarbejde og informationsudveksling indenfor havforskning. ICES tjener primært som fagligt forum for forskere, og har i kraft af sit faglige og nationalpolitiske neutrale udgangspunkt i stigende grad været den organisation, som regeringer, internationale fiskerikommissioner og EU har henvendt sig til for at få biologisk rådgivning vedrørende udnyttelsen af fælles levende ressourcer i havet.

Kilde: Danmarks Fiskeriundersøgelser.

Lagtinget vedtog i august 1997 at begrænse antallet af fiskedage for fiskeåret 1997/98 med 12,5 pct. Som det fremgår af tabel 3.6 ovenfor, vil dette imidlertid ikke føre til nogen begrænsning af fangsttrykket i forhold til 1996/97, da alle fartøjskategorier ved fiskeårets udgang 1. september havde mindst 18 pct. af deres fiskedage i behold.

Havde man ønsket at reducere fangsttrykket, skulle fiskedagene have været reduceret til under det niveau, der faktisk blev anvendt i 1996/97. En begrænsning af fangsttrykket med 30 pct. som anbefalet af ICES ville dermed have krævet en reduktion af fiskedagene på størrelsesordenen 50 pct. eller mere i gennemsnit for de forskellige fartøjstyper. Desuden ville der have været behov for en tilpasning af fiskedagsordningen for at sikre, at antallet af dage reduceredes yderligere, såfremt fiskedagene udnyttedes mere intensivt.

I det omfang fangsttrykket overstiger de biologisk sikre rammer for at bevare bestandene på længere sigt, er spørgsmålet ikke om færøsk økonomi i den nuværende situation har råd til at reducere antallet af fiskedage og i øvrigt stramme fiskedagsordningen op. Hvis dette ikke sker og de biologiske vurderinger, med den betydelige usikkerhed der altid vil knytte sig til sådanne, viser sig at være korrekte, vil et senere tilbageslag blive så meget desto kraftigere og tilpasningsproblemerne så meget desto større.

Den færøske flåde - og den færøske økonomi generelt - er dårligt rustet til at møde endnu et kraftigt tilbageslag. Ikke mindst på grund af et fortsat højt gælds niveau i såvel den offentlige sektor som i væsentlige dele af erhvervene, herunder fiskeriet.

Det skal i den forbindelse bemærkes, at de seneste foreløbige tal for forsøgsfiskeriet i farvandet omkring Færøerne peger på, at bestanden af bl.a. torsk i fiskeåret 1997/98 formentlig bliver lavere end i 1996/97.

3.2 Fiskeforarbejdningsindustrien og salgsleddet

Den færøske fiskeforarbejdningsindustri har igennem 1990'erne været plaget af en stor gældsbyrde og betydelig overkapacitet. Dertil kommer den mangel på råvarer, der opstod, da fiskeriet af konsumfisk i begyndelsen af 1990'erne faldt. Det forstærkede de økonomiske problemer i industrien.

I 1993 etableredes Føroya Fiskavirking (United Seafood) hvorunder 19 af Færøernes 21 konsumfiskefabrikker blev samlet. Føroya Fiskavirking overtog knap halvdelen af de 19 fabrikkers langfristede gæld, og forarbejdningen blev samlet på syv fabrikker for at sikre en rentabel drift. I juni 1995 gennemførtes en ny gældssanering, der mere end halverede den langfristede gæld i selskabet.

Efter en betalingsstandsning i oktober 1996 har selskabet fået friere hænder til at rationalisere driften og er blevet tilført nye midler, der skulle gøre det i stand til at finansiere centrale nyinvesteringer i selskabets otte tilbageværende fabrikker, hvoraf 5-6 p.t. anvendes. Der stiles nu via nyinvesteringer og omstruktureringer med mere effektiv arbejdstilrettelæggelse mod at opnå overskud fra 1999.

De øvrige fabrikker i selskabet er overtaget af Føroya Banki, og to af disse er under genopstart af andre interessenter.

Med den seneste restrukturering og tilførslen af nye midler til Føroya Fiskavirking er der håb om at få brudt de senere års onde cirkel, hvor dårlig indtjening igennem en lang periode har betydet, at der ikke har været basis for større investeringer i nye, mere effektive produktionsapparater og den hygiejne, der kræves for at kunne afsætte på EU-markedet. Mere end 10 år uden betydende nyinvesteringer, og fraværet af gennemgribende omstruktureringer i øvrigt, har betydet, at den færøske forarbejdningssektor på flere områder ikke længere er konkurrencedygtig i forhold til producenter i f.eks. Island og Storbritannien, hvor lønniveauet er væsentligt lavere end det færøske. Dertil kommer, at fiskeindustrien tilsyneladende ikke har været hurtig nok til at omstille sig til en ændret råvaretilførsel, bl.a. med flere torsk og kuller og mindre sej.

Dette indtryk understøttes af, at sektoren, trods de stigende fangster i de seneste år, har opereret med meget lave og siden 1995 faldende dækningsbidrag på i størrelsesordenen

1 kr. pr. kg. råfisk, se figur 3.2. Det er ikke tilstrækkeligt til at finansiere de faste omkostninger, renter og afskrivninger. For at opnå konkurrencedygtighed kræves en basis-indtjening på 1½-2 kr. pr. kg. råfisk.

Figur 3.2 Færøske fiskefabrikker, 1994-97.

Intet billede i denne version.

En anden indikation af utilstrækkelig konkurrencedygtighed er, at en stor del af de færøske fangster landes direkte i Skotland eller videresælges fra Færøerne i uforarbejdet eller meget let forarbejdet form, typisk saltet eller skåret til fileter manuelt. Således steg eksportværdien af hel fisk i 1996 markant for andet år i træk samtidig med, at fiskeindustrien står med ledig kapacitet. Af den samlede stigning på 181 mio. kr. fra 1995 til 1996 skyldtes knap 100 mio. kr. øgede eksportindtægter fra torsk og kuller, se tabel 3.8.

Tal for de første fire måneder af 1997 peger på, at stigningen i eksporten af uforarbejdet fisk fortsætter.

Tabel 3.8 Eksport af hel fisk, 1995-97.

Mio.kr.	Januar-april			
	1995	1996	1996	1997
Iset hel fisk				
Sild	15	42	0	2
Makrel	77	81	57	19
Torsk	60	133	29	54
Kuller	26	50	12	27
Anden hel iset fisk	126	129	46	47
I alt	304	435	144	149
Frosset hel fisk				
Rødfisk	14	2	0	0

Hellefisk	36	69	5	3
Guldlaks	11	21	4	2
Anden hel iset fisk	35	54	21	28
I alt	96	146	30	33
Hel fisk i alt	400	581	174	182

Dertil kommer, at udenrigshandelsstatistikken viser et fald i importen af frosset fisk på trods af, at der gives tilskud ved køb af udenlandsk fisk. Målet var at sikre råvareleverancer til de færøske fiskefabrikker, mens fiskeriet var meget dårligt i begyndelsen af 1990'erne. I lyset af det nuværende gunstige fiskeri, og da ordningen kun udnyttes sparsomt, ville det være naturligt, at dette tilskud afskaffes igen.

Restriktioner på landingerne, f.eks. i form af et krav om, at al færøsk fisk skal landes eller udbydes på Færøerne, kan ikke i sig selv øge tilførslen af råvarer til fiskevirksomhederne, endside forbedre mulighederne for at planlægge langsigtet. I det omfang, fiskeforarbejdningsvirksomhederne ikke er konkurrencedygtige internationalt, vil de ikke kunne tilbyde fiskerne en tilstrækkelig høj pris for fisken. I så fald vil landingsrestriktioner risikere alene at skade fiskerne og den samlede økonomi. Enten bliver fiskernes landingspris lavere, eller også skal fiskerne afholde ekstra omkostninger til udbud eller landing, før fisken alligevel eksporteres.

3.3 Opdrætserhvervet

Opdrætserhvervet er inde i en stabil og gunstig udvikling. Antallet af opdrætsanlæg og smoltstationer har tilsyneladende stabiliseret sig på henholdsvis omkring 20 og 13 selskaber. De fleste af disse er integrerede i "koncerner", der omfatter såvel smoltproduktion som opdræt og slagterier/pakkerier samt i visse tilfælde videreforarbejdning.

Trods faldende marginal mellem salgspriser og omkostninger for laks og ørred på verdensmarkedet har flere af selskaberne en tilfredsstillende indtjening og er dermed i stand til at styrke deres egenkapital. Et stærkt egenkapitalgrundlag er nødvendigt på grund af de små marginaler i opdrætserhvervet, svingende afsætningspriser og risiko for sygdom.

Produktionen stiger fremdeles ganske kraftigt. I 1996 kom eksporten op på 15.700 tons, svarende til en eksportværdi på 380 mio. kr. Stigningen ventes at fortsætte i 1997 og fremover, se tabel 3.9. Blandt andet hjulpet af, at Norge netop har indgået en aftale med

EU, der i de kommende 5 år lægger loft over, hvor meget den norske eksport af opdrætsslaks til EU-markedet må vokse.

Tabel 3.9 Eksport af laks og ørred, 1994-97. 1.000 tons.

	1994	1995 ^{a)}	1996	1997
Slagtet vægt	12,4	6,6	15,7	18,8

Anm.: Tal for 1997 er skøn baseret på stabile priser resten af 1997.

a)1995 er påvirket af en betydelig udskydelse af slagtingen til 1996 som følge af lave verdensmarkedspriser i anden halvdel af året.

Kilde: Føroya Havbúnadarfelag.

Opdrætsforeningen vurderer, at eksportmængden kan komme op på 25-30.000 tons i løbet af 2-3 år. Antallet af velegnede havbrugspladser er dog begrænset af hensynet til fiskenes sundhedstilstand, hvilket lægger begrænsning på, hvor meget den samlede færøske produktion kan øges herudover.

Produktionsværdien kan imidlertid øges ud over, hvad den producerede mængde i sig selv kan bære gennem yderligere forædling. I 1996 forædledes 24 pct. af eksporten til portioner mv. Der er i branchen en forventning om, at forædlingsgraden indenfor de kommende 2-3 år kan hæves til 40-50 pct.

Slagtingen og især forædlingen af opdrætsslaks og ørred er arbejdskraftintensiv og har derfor ret betydelige positive beskæftigelsesvirkninger på Færøerne.

Hård international konkurrence fra ikke mindst Norge - som er teknologisk førende indenfor havopdræt - stiller dog krav, om at effektiviteten løbende forbedres, bl.a. gennem anvendelse af ny teknologi. Det er derfor afgørende for virksomhedernes fremtidige indtjeningsgrundlag, at den åbenhed overfor udenlandsk ekspertise, der har kendetegnet branchen hidtil, fastholdes fremover.

Eventuelle koncessioner på nye opdrætspladser, som kan udnyttes med mere avancerede produktionsmetoder, kunne auktioneres frit for at sikre såvel en indtægt til de offentlige budgetter for benyttelse af en knap naturressource, som for at sikre en så effektiv produktionstilrettelæggelse som muligt.

3.4 Øvrige ikke - finansielle erhverv

De øvrige ikke-finansielle erhverv på Færøerne har som erhvervene baseret på fisk og fiskeprodukter mærket opsvinget i de seneste år. Men som i fiskeriet og i fiskeindustrien gælder det i mange tilfælde, at nyinvesteringerne er begrænsede som følge af fortsat dårlige rentabilitetsudsigter.

Hoteller, restauranter og transport

Hotel- og restaurationsbranchen mv. er det tredjestørste valutaindtjenende erhverv på Færøerne efter fiskeri og havbrug. Opgørelser af antallet af rejsende til og fra Færøerne over lufthavnen, antallet af overnatningerne på færøske hoteller samt de samlede lønudbetalinger i sektoren indikerer, at den fremgang, der har kunnet spores i de seneste år, er fortsat i 1996/97. Oliebranchens interesse for Færøerne har bl.a. trukket en vis omsætning med sig, jf. senere.

Skibsværfterne, værksteder mv.

Den fremgang, der kunne spores i 1995 i skibsværftsektoren, er fortsat i 1996 og første halvår 1997.

Fremgangen skyldes dels den forbedrede indtjening i fiskerierhvervet, der har givet mulighed for vedligeholdelse og forbedringer mv. Dels, at det fortsat er lykkedes de færøske værfter at vinde ordrer på nybygninger - senest på tre politibåde til Grønland.

I samme periode har skibsværftet i Tórshavn opkøbt et andet af Færøernes store værfter i Skála. Derved er branchen blevet koncentreret, hvilket kan bidrage til den langsigtede konkurrencedygtighed. Konkurrencedygtighed indenfor maritim serviceindustri kan få betydning som færøsk følgeindustri til en evt. fremtidig olieudvindingsvirksomhed omkring Færøerne.

Bygge- og anlægsvirksomhed

Bygge- og anlægsvirksomhed var blandt de erhverv, der led hårdest under tilbageslaget i begyndelsen af 1990'erne. Fra 1989 til 1995 faldt de samlede lønudbetalinger med næsten tre fjerdedele.

Udviklingen vendte i 1996 med en vækst i de samlede lønudbetalinger på godt 10 pct. Tal for første halvår 1997 peger på en fortsat kraftig fremgang i lønudbetalingerne på hele 30 pct. i forhold til første halvår 1996, se kapitel 1.

Det er især i Tórshavn-området, der er ved at komme gang i bygge- og anlægsinvesteringerne. Det samlede niveau for såvel det private boligbyggeri som de offentlige investeringer - hvoraf de fleste traditionelt er bygge- og anlægsinvesteringer - er dog fortsat meget lavt i forhold til sidst i 1980'erne, se figur 3.3.

Bemærk dog, at der endnu ikke findes tal for de sidste tre kvartaler af 1996 eller for 1997.

Figur 3.3 Indikatorer på bygge- og anlægsinvesteringer, 1988-96.

Intet billede i denne version.

Gunstige skatteregler for færøske håndværkere, der arbejder i udlandet, bidrager til at indskrænke den færøske håndværkerstand. En sådan særlig begunstiggelse er uhensigtsmæssig i det øjeblik, en yderligere fremgang i byggeriet sætter ind. I så fald risikerer Færøerne at komme til at opleve mangel på faglært arbejdskraft og flaskehalse. I modsat retning trækker dog, at Færøernes arbejdsmarked traditionelt har været kendetegnet ved meget fleksible faggrænser.

Parcelhusmarkedet

Den typiske boligform på Færøerne er ejerboliger i form af enfamiliehuse. Lejeboliger har en meget begrænset udbredelse.

Priserne på parcelhuse har været stigende fra 1994 og fremefter. Stigningen ses i såvel mindre som større bygder, men er særlig kraftig i Tórshavn-området, se figur 3.4.

Figur 3.4 Parcelhuspriser, 1985-97.

Intet billede i denne version.

I Tórshavn er prisen for et gennemsnitligt parcelhus steget fra godt 500.000 kr. i begyndelsen af 1994 til over 950.000 midt i 1997. En stigning på 80-90 pct. Priserne ligger nu på et niveau, hvor det begynder at kunne betale sig at bygge nyt. Nybyggeriet har ellers stort set ligget stille siden 1992/93.

Prisstigningerne forklares af den generelle økonomiske fremgang, at nettofraflytningen i de seneste år er blevet vendt til en nettotilflytning, samt et kraftigt rentefald og en midlertidig forhøjelse af rentefradraget til 48 pct.³

At priserne er steget særlig meget i Tórshavn-området, kan formentlig delvist forklares med, at en meget stor del af dem, der i 1996/97 er flyttet (tilbage) til Færøerne, har valgt at bosætte sig i Tórshavn, mens fraflytningerne var, og stadig er, mere bredt baserede geografisk.

Rentefaldet efter skat er slået kraftigt igennem på det færøske ejerboligmarked, hvor der er tradition for husfinansiering ved variabelt forrentede lån.

Hvor renten på et førstprioritetslån i 1990 lå omkring 10 pct. årligt er niveauet i 1997 ca. 6 pct. Sammen med muligheden for at forlænge løbetiden for parcelhuslån op til 30 år har det kunnet nedbringe de årlige finansieringsomkostninger til omkring 50 pct. af niveauet i sidste halvdel af 1980'erne.

Variabelt forrentede lån bidrager dog til færøsk økonomis sårbarhed på længere sigt, idet en rentestigning vil slå direkte og hurtigt igennem på ydelserne på ejerboliger.

3.5 Den finansielle sektor

Den positive udvikling i den finansielle sektor på Færøerne, som har kunnet spores fra 1994 og fremefter fortsætter i 1996/97, viser regnskaberne.

Den tendens, der kunne spores i 1995 til, at de finansielle institutter begyndte at tilbageføre bogførte hensættelser fra tidligere år, er blevet styrket i 1996, se tabel 3.10, og første halvår 1997.

Tabel 3.10 Tab og hensættelser i den finansielle sektor, 1992-96.

	1992	1993	1994	1995	1996	1992-96 akkumuleret
--- mio.kr. ---						
Banker ^{a)}	1.550	2.564	39	2	-161	4.322
Sparekasser	20	72	32	21	6	151
Huslånefonden	135	138	25	-9	-8	281
Færøernes Realkreditinstitut	64	10	-12	-15	-10	37
Off. erhvervsfonde ^{b)}	136	42	7	-5	-3	177
Memo:						
Landskassens tab på garantier	274	202	66	21	d)4	567
Udenlandske institutters tab ^{c)}	90	195	413	...	...	698

- Fossbankin, der gik konkurs i slutningen af 1993, er indregnet skønsmæssigt.
- Menningargrunnur ídnaðarins (Udviklingsfonden) og Føroya Ídnaðargrunnur (Industrifonden). Lovgrundlaget for Udviklingsfonden udløb den 1. januar 1996. Udviklingsfonden har ikke haft udlån de seneste 3 regnskabsår.
- Omfatter kun tab på udlån med pant i fast ejendom og skibe. Herudover har udenlandske institutter haft store tab (1992; 260 mill.kr., 1993: 427 mill.kr. og 1994: -3 mill.kr.) på egenkapital i færøske virksomheder. Langt størstedelen heraf er Den Danske Banks tab på aktier i Føroya Banki. Tabene er ikke medtaget i tabellen, da Føroya Bankis egne tab allerede indgår.

d. Ifølge foreløbigt regnskab for landskassen.

Kilde: Institutternes regnskaber, landskassens regnskaber og Hagstova Føroya.

Banker og sparekasser

Føroya Banki havde i 1996 et overskud på 295 mio. kr. Dobbelt så meget som året før, se tabel 3.11.

Tabel 3.11 Sammendrag af de færøske bankers/Føroya Bankis årsregnskaber, 1992-96.

	1992	1993	1994	1995	1996	1995	1996
	--- mio. kr.---					pct. af udlån	
A. Nettorente- og gebyrindtægter	467	371	313	262	245	13,7	12,0
B. Omkostninger m.v.	191	168	134	127	116	6,7	5,7
C. Afskrivninger og hensættelser	1.550	2.459	45	6	-154	0,3	-7,6
D. Kursreguleringer	-20	-1	-22	48	12	2,5	0,6
E. Andre poster (netto)	-7	-141	-21	-26	0	-1,4	0,0
Resultat før skat (A+B+C+D+E)	- 1.303	- 2.398	92	150	295	7,8	14,5

Anm: Sjóvinnubankin er indregnet til og med 1993, hvorefter den blev lagt sammen med Føroya Banki. Fossbankin er indregnet til og med 1992 (yderligere tal foreligger ikke).

Kilde: Institutternes regnskaber og Finanstilsynets årsberetninger.

Det forbedrede resultat skyldes tilbageføringer af tidligere afsatte hensættelser på i alt netto 161 mio. kr.

Nettorente- og gebyrindtægterne faldt derimod en smule i forhold til 1995 til 245 mio. kr. Faldet hænger sammen med det generelle rentefald, idet Føroya Bankis udlån steg med 35 mio. kr. fra ultimo 1995 til ultimo 1996. Den første stigning siden først i 1990'erne. Stigningen er fortsat i første halvdel af 1997, se tabel 3.12.

Tabel 3.12 Uddrag af de færøske bankers/Føroyas Bankis balance, 1992-97.

	<i>ult.</i> 1992	<i>ult.</i> 1993	<i>ult.</i> 1994	<i>ult.</i> 1995	<i>ult.</i> 1996	<i>medio</i> 1997
	--- mio.kr. ---					
Udlån ^{a)}	6,570	2.203	2.002	1.859	1.894	1.966
Indlån	5.414	3.968	3.260	3.022	2.968	3.039
Udlån i pct. af indlån	121	56	61	62	64	65
Udlån i pct. af bankernes/bankens og sparekassernes samlede udlån	68	43	42	40	39	40
Indlån i pct. af bankernes/bankens og sparekassernes samlede indlån	63	56	52	49	46	47

Anm: Sjóvinnubankin er indregnet til og med 1993, hvorefter den blev lagt sammen med Føroya Banki. Fossbankin er indregnet til og med 1992 (yderligere tal foreligger ikke).

a) Fratrullet udlån til landsstyret, der er finansieret i Nationalbanken. Ordningen ophørte pr. 1. april 1994.

Kilde: Årsregnskaber fra Føroya Banki og Sjóvinnubankin, bankernes og sparekassernes månedsbalancer og Finanstilsynets årsrapport 1993.

Omkostningerne fulgte med ned, så overskuddet på den primære drift endte på niveau med 1995.

Mængden af indlån er steget en smule fra ultimo 1995 til medio 1997. Føroya Banki stod således midt i 1997 for 40 pct. af de samlede udlån fra bank og sparekasser og 47 pct. af de samlede indlån. Faldet i bankens markedsandel er dermed tilsyneladende ophørt.

Samtidig ser udlånsprocenten (udlånene i forhold til indlånene) ud til at fortsætte sin stigning fra lavpunktet ultimo 1993. Bankens udlånsprocent er dog stadig væsentligt lavere end i begyndelsen af 1990'erne. Her faldt udlandsprocenten kraftigt som følge af, at bankerne var voldsomt tyngede af tab og hensættelser.

Sparekassernes udlånsprocent er som bankernes væsentligt lavere end i begyndelsen af 1990'erne. Men udlånsprocenten har nu stabiliseret sig på et niveau 20 pct.point højere end bankens. Stabiliseringen er et resultat af såvel stigende ud- som indlån fra ultimo

1995 til ultimo 1996. Indlånsudviklingen i sparekasserne har dog været negativ i første halvdel af 1997, se tabel 3.13.

Tabel 3.13 Uddrag af de færøske sparekassers balancer, 1992-97.

	<i>ult.</i> 1992	<i>ult.</i> 1993	<i>ult.</i> 1994	<i>ult.</i> 1995	<i>ult.</i> 1996	<i>medio</i> 1997
	--- mio.kr. ---					
Udlån	3.023	2.865	2.763	2.769	2.929	2.961
Indlån	3.175	3.086	2.983	3.142	3.421	3.406
Udlån i pct. af indlån	95	93	93	88	86	87

Kilde: Hagstova Føroya.

De samlede indlån i banker og sparekasser udgjorde medio 1997 6,4 mia. kr. Samlede udlån udgjorde 4,9 mia. kr. Det relativt lave niveau for udlån i forhold til indlån er frem for alt påvirket af de fortsat meget beskedne investeringer i fiskeriet og fiskeriforarbejdningsindustrien. Konkurrence fra udlandet på udlånsmarkedet knytter sig derimod først og fremmest til finansiering af biler og - i mindre grad - til finansiering af erhvervsinvesteringer på områder, hvor udenlandske banker har særlig viden - for eksempel norske banker i fiskeriet.

På markedet for indlån er konkurrencen fra udlandet væsentligt begrænset af den asymmetriske beskatning af personlig kapitalindkomst. Renteindtægter på Færøerne beskattes med 35 pct., mens afkastet af aktiver holdt udenfor Færøerne beskattes som almindelig indkomst. Det kan ses som et subsidium til de færøske pengeinstitutter.

Et marked for egenkapital på Færøerne

I juni 1997 afgav Egenkapitaludvalget sin betænkning. Man konkluderede på basis af 1994-tal, at egenkapitalgrundlaget på Færøerne er lavt sammenlignet med tilsvarende virksomheder i nabolande⁴.

En lav gennemsnitlig solvens gør såvel enkelte virksomheder som økonomien som helhed sårbar overfor økonomiske tilbageslag. Lav solvens gør det også vanskeligt at iværksætte nye initiativer og udnytte nye udviklingsmuligheder. Især, hvis den forbedrede indtjening først ventes at vise sig på længere sigt.

Et velfungerede marked for risikovillig egenkapital på Færøerne ville give virksomhederne mulighed for at finansiere nyinvesteringer mv. uden at oparbejde tyngende gæld. Det er imidlertid et åbent spørgsmål, om det færøske marked har en tilstrækkelig volumen til, at der kan opnås den fornødne likviditet på et sådant marked. Uden en tilstrækkelig volumen kan det blive for dyrt - og dermed ikke konkurrencedygtigt - at skaffe kapital via aktieudstedelse.

Dertil kommer, at der ikke på Færøerne er tradition for investering i aktier. Skal der gennemføres tidsbegrænsede økonomiske (skattemæssige) tilskyndelser for at investere i færøske aktier, jf. for eksempel den model man har anvendt i Island, vil dette have konsekvens for landsstyrets indtægter, uden at der er nogen garanti for, at tilskuddet får den ønskede virkning.

Ved oprettelsen af Færøernes Erhvervsudviklingsinstitut havde man et ønske om at styrke tilførslen af risikovillig kapital til færøske projekter. Instituttet skulle med en egenkapital på 200 mio. kr. investere på markedsvilkår i nye erhvervsaktiviteter eller i virksomheder, der havde gennemgået en væsentlig omstrukturering eller gældsomlægning. Det var en betingelse, at andre investorer samtidig ydede lån eller indskød egenkapital af en tilsvarende størrelsesorden.

I realiteten har Erhvervsudviklingsinstituttet primært koncentreret sin indsats i Føroya Fiskasøla og Føroya Fiskavirking, mens investeringer i andre projekter har været beskedne.

Erhvervsudviklingsinstituttets regnskab for 1996 viste, at egenkapitalen ultimo 1996 var reduceret til 1,7 mio. kr. Et urevideret regnskab for perioden 1. januar til 31. juli 1997 med tilhørende balance pr. 31. juli 1997 viser, at Erhvervsudviklingsinstituttet havde en negativ egenkapital på 9,2 mio. kr., således at grundkapitalen må anses for tabt.

Bestyrelsen skal senest medio november fremsætte forslag, der fører til fuld dækning af grundkapitalen eller til opløsning af fonden.

3.6 Olie

Det er fortsat uvist, om der på færøsk territorium findes olie- og gasforekomster af en størrelse og af en beskaffenhed, der gør dem egnede til kommerciel udnyttelse. Om dette vil blive tilfældet, afhænger ikke blot af geologien i farvandene omkring Færøerne, men også af den teknologiske formåen i olieindustrien og af udviklingen i de fremtidige priser på olie og gas.

Foreløbig befinder man sig på forundersøgelserstadiet, hvor seismiske strukturer søges afdækket. Forundersøgelserne finansieres af industrien selv, mens landsstyret alene har haft mindre udgifter til oprettelse og drift af en olieadministration.

Målsætningen er at der - såfremt forundersøgelserne tegner lovende - kan udpeges egentlige efterforskningsområder i løbet af 1999. Viser eventuelle fund sig at være kommercielt levedygtige, kan boreaktivitet ifølge denne plan tidligst ventes at kunne begynde i år 2000, mens egentlig udvinding først vil kunne igangsættes i år 2005 eller senere⁵.

Først noget senere vil eventuel olie- eller gasudvinding kunne begynde at give anledning til større indtægter for det færøske samfund.

De lovgivningsmæssige rammer for en eventuel olieindustri er ved at blive fastlagt. Kulbrinteplanlægningskommissionen, hvor olieadministrationen er sekretariat, har medio 1997 afgivet sin første betænkning. Denne indeholder et forslag til kulbrintelov, som ventes behandlet i lagtinget i løbet af dette efterår, så den kan træde i kraft inden årsskiftet.

Et forslag om kulbrinteskate er blevet udskudt til senere. Her går overvejelserne på, hvordan der bedst kan skabes en balance mellem hensynet til at sikre udenlandske selskabers interesse i at udvinde olie og gas omkring Færøerne og det færøske samfunds interesse i at sikre sig så store indtægter og afledt aktivitet på Færøerne som muligt.

Der findes en hel række af muligheder for, hvordan det offentlige kan få indtægter fra olieindvinding, og der er væsentlige forskelle på, hvor stor en andel af produktionsværdien, der tilfalder det offentlige i form af skatter og afgifter i nabolande.

Spørgsmålet om der skal etableres et færøsk landsolieselskab, der kan deltage i en eventuel udvinding, udestår. På den ene side er det naturligt, at Færøerne og færøske selskaber deltager i udvindingen. På den anden side må størstedelen af den nødvendige kapital, ekspertise og faglærte arbejdskraft forventes at måtte komme fra udlandet. Derfor lægges der op til en optionsmodel, hvor et færøsk landsolieselskab i koncessionsbetingelserne gives mulighed for at deltage i udvindingen.

Under alle omstændigheder vil eventuelle fremtidige olieindtægter i større omfang stille nye udfordringer til en stram og ansvarlig økonomisk politik. En sådan politik vil være nødvendig for at undgå, at olieindtægterne skævvrider økonomien til ugunst for den langsigtede fremgang i den ikke olierelaterede del af økonomien.

2. Investeringsstøtten er i realiteten et driftstilskud. Den er under udfasning og ophører primo 1998

3. Rentefradraget for parcelhusejere blev i 1995 hævet fra 40 til 48 procent. Efter planen vil rentefradraget fra år 2000 till 2003 igen gradvist blive reduceret til 40 procent.

4. Ved at vælge 1994 som udgangspunkt overvurderer man efter alt at dømme problemet med egenkapital på Færøerne. Egenkapitalen i 1994 må således ventes at have været ekstraordinært lav lige ovenpå den økonomiske krise på Færøerne. Konjunkturerne vendte først for alvor i 1995/96

5. Tidspunktet for den endelige grænsedragning i forhold til Storbritannien kan blive afgørende for ovennævnte tidsplan.

Åbenhed overfor udenlandske direkte investeringer

Liberalisering af handel og kapitalbevægelser internationalt har betydet, at omfanget af grænseoverskridende direkte investeringer er kraftigt stigende i disse år. Investeringerne gennemføres for at udnytte attraktive markedsmuligheder i udlandet på områder, hvor investor råder over særlig viden eller ekspertise. Investeringerne er samtidig til gavn for værtslandet, der får adgang til nye idéer, ny teknologi og kapital mv.

At en investering er direkte betyder, at investoren har et ønske om at få indflydelse på driften af den virksomhed, der investeres i. Det kan ske på mange måder: Ved at oprette en ny virksomhed, ved at købe sig ind i en eksisterende virksomhed eller f.eks. ved at indgå i joint ventures.

I de seneste 20 år har omfanget af udenlandske investeringer på Færøerne været beskedent. Det kan have forskellige årsager. På visse områder er der formelle lovgivningsmæssige barrierer overfor udenlandsk ejerskab. Det gælder f.eks. i fiskeriet og i opdrætssektoren. Dertil kommer mulige psykologiske barrierer overfor udenlandsk indflydelse.

Det er også muligt, at potentielle investorer ikke opfatter Færøerne som et attraktivt land at investere i. Hjemmemarkedet opfattes måske som for lille, eller den geografiske placering som mindre favorabel. Dertil kommer, at Færøerne ikke er medlem af EU og derfor ikke er garanteret direkte adgang til EUs indre marked.

Endelig er det muligt, at investeringer i færøsk økonomi i udlandet opfattes som risikobetonet på grund af historisk økonomisk og politisk ustabilitet. Eller, at det færøske lønniveau ikke opfattes som konkurrencedygtigt internationalt.

Muligvis kender potentielle udenlandske investorer ikke nok til Færøerne til, at de seriøst overvejer at investere i færøsk erhvervsliv.

Der kan være ganske mange årsager til, at tilliden til den økonomiske udvikling ikke på nuværende tidspunkt er tilstrækkelig til, at Færøerne kan tiltrække ny udenlandsk kapital i væsentligt omfang. Skal billedet vendes, forudsætter det bl.a. en fortsat indsats for at konsolidere økonomien, ikke mindst rettet mod at nedbringe den offentlige gæld, samt en liberalisering af regelsættet for udenlandske investeringer på nøgleområder i fiskeriet og opdræts erhvervet. Desuden er det nødvendigt fortsat at arbejde på at forbedre det generelle erhvervsklima på Færøerne samt at fortsætte indsatsen i udlandet for at gøre opmærksom på Færøerne og erhvervsmulighederne på Færøerne.

4.1 Omfanget af udenlandske direkte investeringer på Færøerne

Der eksisterer ikke et egentligt marked for egenkapital på Færøerne, se kapitel 3. Da færøske virksomheder som hovedregel heller ikke er repræsenteret på aktiebørser i udlandet, vil udenlandske investeringer på Færøerne - ud over almindelig långivning - blive gennemført som direkte investeringer.

Ifølge tilgængelige statistiske oplysninger investerede i alt kun tre udenlandske virksomheder udenfor Danmark i perioden 1994/95 i færøsk erhvervsliv. Deres samlede investering androg 17 mio. kr. Derudover er der ikke siden 1979 registreret udenlandske direkte investeringer på Færøerne, der overstiger 1 mio. kr.

Også sat i forhold til den færøske økonomis bruttonationalprodukt på størrelsesordenen 5 mia. kr. er omfanget af de udenlandske, ikke-danske direkte investeringer på Færøerne beskedent. For Danmark under ét udgjorde de indadgående udenlandske direkte investeringer til sammenligning i gennemsnit ca. 1½ pct. af BNP årligt fra 1990-96.

Med til billedet hører dog, at de investeringer, der er gennemført på Færøerne med udenlandsk deltagelse eller i alliance med udenlandske selskaber, primært er gennemført med danske virksomheder. Omfanget af danske virksomheders direkte investeringer i færøsk erhvervsliv er ikke opgjort statistisk. Men da investeringerne er koncentreret indenfor særligt handelssektoren, er det generelle indtryk, at også det samlede niveau for udenlandske direkte investeringer på Færøerne indtil nu har været beskedent.

4.2 Fordele og ulemper for værtslandet af udenlandske direkte investeringer

Der næres ofte en betydelig skepsis overfor, at udenlandske interesser køber sig ind i nationale erhvervsvirksomheder eller knappe nationale ressourcebaser. Der fokuseres på de negative konsekvenser, som kan optræde i forbindelse med udenlandske direkte investeringer. At levedygtige virksomheder kan blive købt op af udenlandske interesser blot for efterfølgende at blive lukket, så konkurrencen reduceres. At sårbarheden i økonomien kan blive større, hvis man i for høj grad baserer sig på udenlandske investorer, der i en krisesituation måske kunne finde på at trække sig ud af Færøerne uden at tage hensyn til den samlede økonomi og beskæftigelsesudvikling. Eller, at de udenlandske investorer får overladt råderetten over naturressourcer uden at betale, hvad disse er værd.

Blandt andet på grund af sådanne hensyn er der på Færøerne vedtaget lovgivning, der betyder, at udenlandske interesser ikke længere kan opnå en bestemmende ejerandel i havopdræt. Der er også vedtaget lovgivning om, at færøske redere skal være bosiddende på Færøerne for at opnå fiskerettigheder i færøsk farvand, se boks 4.1.

Boks 4.1 Udenlandsk opkøb af naturressourcer.

I fiskeriet og opdrætssektoren er standardargumentet imod salg til udlændinge, at de dermed får råderet over en samfundsressource, der tilhører Færøerne. Det afspejler, at samfundet har valgt at stille denne ressource til rådighed for enkeltpersoners privatøkonomiske udnyttelse på visse betingelser, men uden krav om, at der ydes en modydelse til samfundet i form af en betaling for rettighederne til at fiske - fiskedagene - eller til at drive havbrug i form af pladserne i indre farvande.

Valgte det offentlige at inddrage den såkaldte ressourcerente ved at sætte fiskedage og opdrætspladser til salg på et marked, ville dette problem ikke eksistere længere. Viste det sig, at en udenlandsk investor bød højest på de givne fiske- eller opdrætsrettigheder, ville det afspejle, at vedkommende regnede med at kunne fiske eller opdrætte særlig effektivt.

I de fleste tilfælde må det dog forventes, at færøske virksomheder vil være bedst til at drive virksomhed på Færøerne. Alene fordi de kender forholdene.

I en sådan analyse overses det imidlertid, at udenlandske investorer med deres tilstedeværelse på Færøerne kan bidrage væsentligt - og positivt - til færøsk erhvervsliv og samfundsøkonomi. Det er tilfældet, selv om baggrunden for, at udenlandske virksomheder investerer på Færøerne, nødvendigvis vil være ønsket om at oparbejde et overskud og med tiden trække dette overskud hjem til moderselskabet.

Udenlandske interesser får ikke overdraget færøske ressourcer uden modydelse. Udenlandske investorer på Færøerne sætter penge i færøsk erhvervsliv. Ved at foretage nyinvesteringer - såkaldte *greenfield investments*. Ved at opkøbe færøske virksomheder til markedsprisen. Eller ved at gå ind i joint-ventures med færøske selskaber. I det sidstnævnte tilfælde deltager den færøske partner i projektet med de muligheder, der er for, at det kan give overskud mv., men også med den forretningsmæssige risiko projektet indebærer.

Den udenlandske investor vil typisk ikke blot opkøbe en eksisterende produktion og videreføre den uændret. Normalt vil et udenlandsk opkøb blive fulgt op af reorganiseringer, nyinvesteringer og ekspansion, tilpasset investors målsætning for sin samlede virksomhed. Til det formål vil investor have behov for at skyde yderligere kapital i virksomheden. En del af den heraf afledte aktivitet vil direkte komme Færøerne og færøske virksomheder til gavn.

Nye ideer som holdarbejde, konsultation af den enkelte medarbejder og mere gennemgribende kvalitetskontrol er eksempler på umiddelbart "små" ændringer, som har

haft en dramatisk positiv virkning på erhvervslivets produktivitet i lande, der modtager mange direkte investeringer, f.eks. Storbritannien.

Dertil kommer, at den udenlandske investor normalt vil gennemføre investeringer på områder, hvor der rådes over særlig viden, ekspertise eller teknologi. Investeringen vil medføre, at denne viden og ekspertise samt den ny teknologi kommer til Færøerne og anvendes der. Det kan blive til gavn ikke blot for den virksomhed, der er blevet opkøbt af den udenlandske investor, men også for andre færøske virksomheder, som kan lære af de nye metoder i det omfang, de er mere effektive end de metoder, der tidligere er blevet benyttet.

Gennem deres tilstedeværelse kan udenlandske investeringer bidrage til at sikre en effektiv konkurrence på det færøske marked. Dermed holdes der gang i færøske virksomheders innovationsaktiviteter. Såvel konkurrence som innovation bidrager til at sikre færøsk konkurrencedygtighed på længere sigt.

Færøsk arbejdskraft vil samtidig blive omskølet og opkvalificeret i anvendelse af den nye teknologi og de nye produktionsmetoder. Det kan bidrage til at vedligeholde eller forøge arbejdskraftens kvalifikationer til gavn for vækst og beskæftigelse på længere sigt.

I det omfang, den udenlandske investor har succes med sin investering, vil der endelig blive betalt skatter og afgifter til Færøerne.

De færøske gevinster ved åbenhed overfor udenlandske investeringer går dermed langt videre end til det umiddelbare provenu ved salg af en færøsk virksomhed eller indtægterne ved, at udenlandske interesser opretter en ny virksomhed på Færøerne. Gevinsterne viser sig i sidste ende ved, at den færøske produktivitet forøges mere, end det ellers ville have været tilfældet.

De potentielle gevinster skal vejes op imod de omkostninger, udenlandske direkte investeringer, som også beskrevet, kan risikere at medføre. Ønsker man at høste fordelene af udenlandske direkte investeringer, er man imidlertid samtidig nødt til at acceptere de ulemper, udenlandske direkte investeringer også kan resultere i.

I de fleste tilfælde vil det fortsat gælde, at færøske virksomheder er de mest effektive til at drive virksomhed på Færøerne. De kender forholdene. Men på udvalgte områder vil udenlandske virksomheder, som beskrevet, kunne bidrage med værdifulde erfaringer og kapitalgrundlag til gavn for færøsk økonomis dynamik.

4.3 Færøerne som investeringsland

Forudsætningen for, at Færøerne kan tiltrække udenlandske investeringer er, at rammerne set under et er konkurrencedygtige internationalt. I visse tilfælde kan

udenlandske direkte investeringer baseres på en enkelt, let tilgængelig ressource. I andre tilfælde skal der et samspil af gunstige faktorer til for at få udlændinge til at investere i et lands erhvervsliv.

Alt andet lige vil det være lettest at tiltrække udenlandske direkte investeringer, hvis de grundlæggende forhold er på plads: Det drejer sig først og fremmest om, at der ikke skal være formelle lovgivningsmæssige barrierer for udenlandske investeringer, at de erhvervsmæssige rammebetingelser skal være mindst ligeså gode som i konkurrentlande, at lønniveauet skal være konkurrencedygtigt, at infrastrukturen skal være i orden, at den makroøkonomiske udvikling skal være stabil, og at de politiske forhold skal være stabile.

Disse faktorer er alle direkte eller indirekte genstand for en politisk prioritering. Der er tale om elementer, som i høj grad kan fremmes via politiske beslutninger.

På Færøerne er der som nævnt formelle barrierer for udenlandske investeringer på nøgleområder, se boks 4.2. Et væsentligt problem for Færøernes mulighed for at tiltrække udenlandske investeringer i større omfang er, at man netop har valgt at nedlægge forbud mod udenlandske investeringer på de områder, hvor Færøerne råder over særlige ressourcer. Især tilknyttet fiskeriet.

Boks 4.2 Lovgivningsmæssige barrierer for udenlandske investeringer på Færøerne indenfor havopdræt og i fiskeriet.

Fiskeri med færøsk indregistreret fartøj

Ejerskab af et fiskerifartøj under færøsk flag kan oppebæres af enkeltpersoner, personer i forening (med personlig, solidarisk og direkte hæftelse) eller af selskaber.

- Enkeltpersoner skal være registrerede i det færøske folkeregister i de seneste to år, og ejeren skal være fuldt skattepligtig på Færøerne.
- Ved ejerskab i selskabsform stilles der betingelse om, at ejerne af mindst 2/3 af egenkapitalen skal tegne sig for mindst 2/3 af stemmeretten og derudover opfylde betingelserne om fuld skattepligt og to års registrering i folkeregisteret. Landsstyret skal godkende ændringer i forholdet mellem udenlandsk og færøsk ejerandel med stemmeret.

Opdræt

Tilladelser til etablering, omlægning, udvidelse, drift og køb af opdrætsvirksomhed udstedes af landsstyret.

Tilladelse til at drive havbrug gives kun til ejere, som opfylder betingelserne til ejerskab indenfor fiskeriet.

Kilder: Lagtingslov nr. 28 af 10. marts 1994 om erhvervsmæssigt fiskeri og lagtingslov nr. 70 af 19. juni 1988 om opdræt m.v. med efterfølgende ændringer.

Den udvikling, der er sket i de seneste år med økonomisk opgang i den samlede økonomi og i fiskeriet i særdeleshed, må imidlertid vurderes at have bidraget væsentligt til at forbedre mulighederne for at tiltrække udenlandske direkte investeringer til Færøerne på områder, hvor holdningerne til udenlandsk ejerskab er mere liberale. Afbetalingen af den færøske gæld til udlandet og en nedbringelse af den offentlige gæld vil underbygge den økonomiske stabilitet på Færøerne i et lidt længere perspektiv.

Ud over at tilbyde gunstige erhvervsbetingelser kan et land være attraktivt for udenlandske investeringer, fordi man råder over særlige ressourcer, en god geografisk placering, et stort hjemmemarked eller af andre årsager er særligt konkurrencedygtigt. Faktorer, som kun i begrænset omfang er underlagt politisk kontrol.

Da det færøske hjemmemarked er ganske lille, og Færøerne ikke er knyttet til EUs indre marked, har man fra færøsk side forsøgt at udnytte en strategi, baseret på en vision om Færøerne som ressource- og servicecenter. Det dækker bl.a. over et ønske om at udnytte Færøernes naturlige placering som trafikknudepunkt for transportlinier i Nordatlanten og som forsyningsbase for en måske kommende olieeftersøgning i farvandet omkring Færøerne.

4.4 Investeringsfremme på Færøerne

Kernen i enhver investeringsfremmepolitik må nødvendigvis være en aktiv markedsføring af landets erhvervsliv og dets rammebetingelser på områder, hvor man er konkurrencedygtig. For at være så effektiv som muligt inddrages landets virksomheder ofte i indsatsen helt fra start.

Jo bedre kendt de færøske styrkepositioner er i udlandet, jo bedre vil færøske virksomheder kunne klare sig i den internationale konkurrence om udenlandske investeringer.

Færøske styrkepositioner knytter sig primært til hovederhvervet - fiskeriet. Her har man dog ikke hidtil fra færøsk side ønsket nogen væsentlig udenlandsk tilstedeværelse.

Blandt andet derfor har man ikke hidtil fra færøsk side igangsat større initiativer for at trække udenlandske investeringer til Færøerne. Der er dog gennemført et forprojekt, som

har til formål at afdække potentielle udenlandske investorers interesse for at investere på Færøerne. Som del af dette projekt er udarbejdet informationsmateriale på engelsk om Færøernes erhvervsforhold.

Færøerne er desuden omfattede af det danske investeringsfremmeprogram, *Invest in Denmark*. Her har man netop iværksat en ny strategi, Strategi 97+, baseret på mere målrettede fokusområder, en geografisk opdeling på tre markeder (Europa, Asien og Nordamerika), øget dialog med virksomheder i Danmark, styrket markedsanalyse og en enhedsorganisation mellem udstationerede medarbejdere og medarbejdere i Danmark.